

KRISHEEVALA VIJAYAMU

A

TELUGU DRAMA

IN THREE ACTS

BY

MANTHA SURYANARAYANA M. Sc.

Assistant Chemist.

Agricultural Research Institute

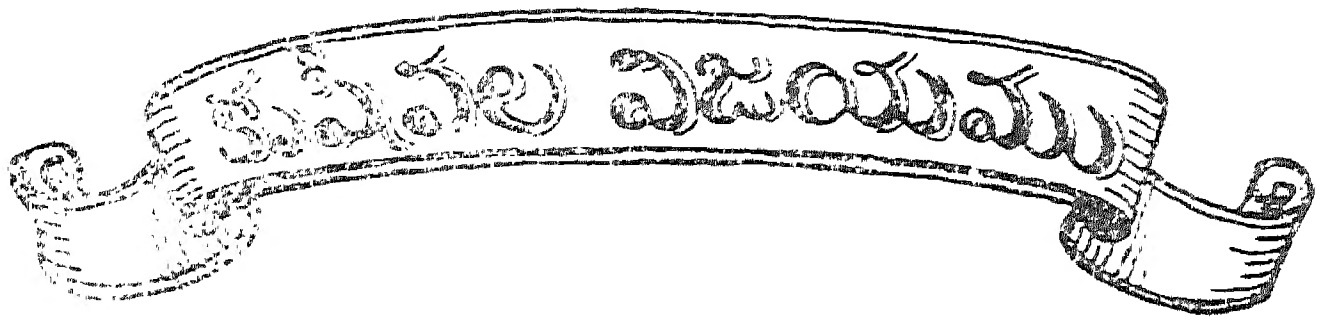
COIMBATORE

(Awarded GOLD MEDAL By

GOVT of MADRAS)

1935.

Price 0-8 0



అను

మహాశక్తిమూల నాటకము



ప్రంక్ష

మంథా సూర్యసారాంశము, టి. ఎస్.సి (అనర్పు), ఎమ్.ఎస్.సి.

[ప్రకాశించిన ద్వితీయ ప్రకాశనకాండప్రతి.]

చివరి ఎడిషన్.

1935

1125

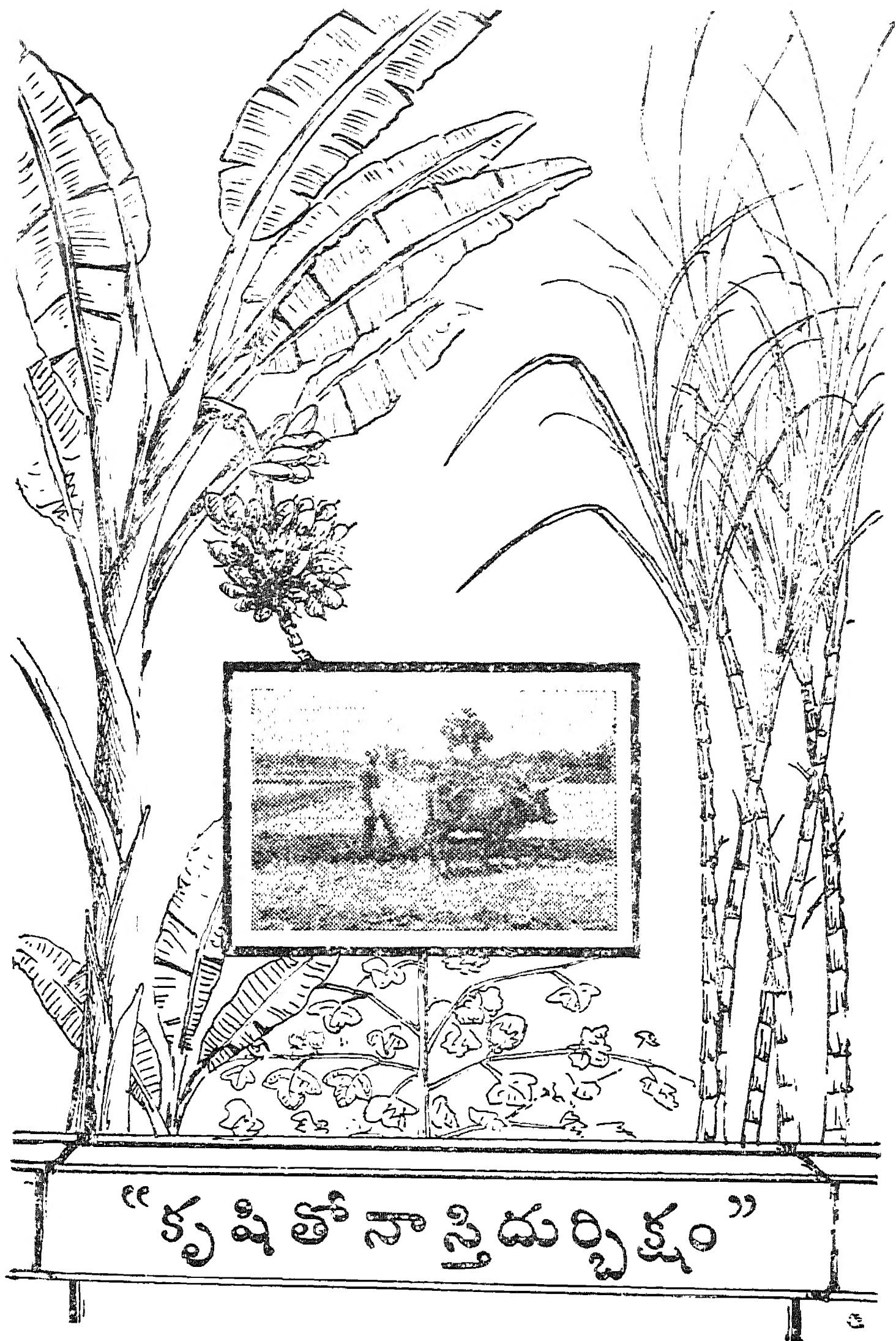
11.260

155

చేన్నపురి:

ఆంధ్రసత్రికా ముద్రాలయమున

ముద్రితము.





మంథా సూర్యనారాయణ బి. ఎస్.సి. (ఆనర్స్), ఎమ్.ఎస్.సి.

అ ర్పణ ము

ఏ సాధ్వీమణి నాదుస్వాంతమునఁ బూ
జ్యేంద్రప్రభ౯ వెల్లెనో,
యేసాదృశ్యము లేక — కాలగతిచే
విన్నాణియై, వేల్పునై
యేసీమంతిని తారకాగణ సమో
పేతంబు నాకాశమో,
ఆసాధ్వీమణి, “గౌరి” స్మారకముగా
నర్పింతు నీపొత్తమున్.

PREFACE.

If improved agriculture is the art of raising larger crops and if improved seed can be made to yield more under proper manurial conditions, the main problem of agriculture reduces itself to one of correct feeding of crops. Therefore, in presenting this small drama on agriculture, special importance has been given to the application of organic manures for which a new word [ప్రాణ పుటేక పులు] has been coined to catch the public and introduce the idea of "Vitalising constituents", brought out by the work of Viswanath and Suryanarayana*. And in view of the results of soil-surveys and manurial experiments, the importance of these manures for, South Indian soils cannot be over-emphasised.

Thus it happens that the remaining ideas including those of rural reconstruction receive mere mention.

As it is realised by experience that a woman's character, such as that of a farmer's wife, is difficult to secure at every place and as it is the earnest wish of the author that the drama should be enacted whenever and wherever possible, such a character had to

*Memoirs.Dept. Agri, India, Chemical Series Vol.9,No.4, 1927.

be avoided. The materials required for the stage are not difficult to procure at any place.

Although the style chosen for the drama is simple and colloquial Telugu, the songs have been composed with greatest regard to the rules of prosody and accuracy of ideas so that they can better stand the test of time. The metre and tune (పల్లవి) for the songs as indicated in the text, are chosen to conform with those of popular ballads, so that they could be easily learnt.

The Author.

తొలి పలుకు

(FORE WORD)

“కృషీవలనిజయము” అను ఈ చిన్ననాటకమును వ్రాయుటలో మ. రా. రా. మంథా సూర్యనారాయణగారు, తాము నాపరిశోధనశాలయందు చేసిన కృషిని సార్థకము చేసికొనుటకు ఆ పరిశోధనాఫలితములను సులభమైన గ్రామ్య భాషలో, సూటియైన అర్థముతోను, సహజమైన భావములతోను, చక్కనిపాటలతోను రయితునకు అందజేయుబాధ్యత సరిగా నిర్వహించినందుకు అమితానందము నొందుచున్నాను.

నాటకమునందలి ముఖ్యాంశము ఎరువులయొక్క వాడుక, గనుక ఎరువుల తారతమ్యములు అందరి మనస్సులలోను గట్టిగా నాటునట్లు వేర్వేరువిధములుగా చాటగల్గిరి.

మన చెన్నరాజధానియందలి భూముల సారములను పరిశీలింపగా, వానియందుండు లోపములను సవరించుటకు ముఖ్యమార్గము పశువులయెరువు, పచ్చిరొట్ట, ఎముకలపొడి, గానుగపిండ్లు, తగినపరిమితులలో వేయుటయే. ఈ ఎరువులు వేయగావచ్చిన పంటగింజలలోను, పచ్చిగడ్డియందును ఎక్కువ.

విటమినులు (Vitamins) గూడ ఉన్నవన్న మాక్రొత్త పరిశోధనను దృఢపరచు ప్రమాణములు ఖండాంతరశాస్త్రప్రతికలందుగూడ కాననగును.

ఇటువంటియత్నములు సఫలీకృతములై, రయితులు ఆయామార్గముల ననుసరించగల్గుకొలదిని, దేశసౌభాగ్యము పెంపొందుననునది నిర్వివాదాంశము.

స్వర్ణపతకము నందిన గ్రంథకర్తను అభినందించుచున్నాను.

కోయిలబత్తురు,
13-8-34

ఇట్లు,
(Sd.) భా. విశ్వనాథం.
హిందూదేశపు ప్రధానవ్యవసాయరసాయనశాస్త్రీ.

ఉ పా ధా త ము

ఈ గ్రంథమును రచించిన శ్రీ మంథా సూర్యనారాయణపంతులు, ఎమ్. ఎస్. సి, గారు శాస్త్రజ్ఞానమువల్లను, ప్రయోగమువల్లను కృషిశాస్త్ర పరిశోధనలో నైపుణ్యము పొందినవారు ; కోయంబత్తూరులో గవర్నమెంటువారు స్థాపించిన వ్యవసాయకళాశాలకు సంబంధించిన పరిశోధనాలయమున సహాయరసాయనశాస్త్రగా నియమింపబడినవారు. పాఠశాలలలో ఈవిద్య అభ్యసించడమునకుగాని, గ్రంథములు చదివి జ్ఞానము సంపాదించడమునకుగాని శక్తిలేని పాఠకులకు తాముచేయ నుద్దేశించిన హితోపదేశము, సులభముగా బోధపడేటట్లు నోటిమాటలతో “నాటక” రూపమున రచించి పంతులుగారు ప్రకటించినారు. పల్లెటూళ్లలో బడిపంతుల్లు బడిపిల్లలచేత “ఆడించడమునకు” అనుకూలముగా ఉండేటట్లున్న, ముఖ్యవిషయములు గ్రామ్యజనుల మనస్సులలో నాటుకొనేటట్లున్న, కృషీవలుల జీవితమున కనుకూపమయిన కథ, భూమికలు, సంభాషణలు సరళముగా కల్పించినారు.

భరతుడు మొదలయినవారు నిరూపించిన నాటకలక్షణమును అనుసరించి రచించినది కాదు. గనుక దీనిని ఆలక్షణ

మునుపట్టి విమర్శించకూడదు. చిన్నపిల్లలకు చిన్నబడులలో అనేక విషయములు సంభాషణరూపముగాను, ప్రశ్నోత్తర రూపముగాను, కథలు కల్పించి బోధించడము సనాతన విధానము గదా. అట్లే నిరక్షరులైన ప్రజలకు చతుర్విధ పురుషార్థసాధన మయిన జ్ఞానము కలిగించడమునకు సంభాషణ రూపముగా రచించిన కథలేకదా, ఇతిహాసములు, పురాణములు అనేపేర్లతో ప్రఖ్యాతమయి ఉన్నవి. ఏ దేవతను ఎవరు కొలుస్తారో, ఆ దేవతమహిమలు వర్ణించి కథలు, వ్రత కల్పాలు, నాటకాలు, పాటలు రచించి ఆ దేవతయెడల అందరికీ భక్తి కలిగేటట్టు ధర్మప్రచారము చేయడము అన్ని దేశములలోను చిరకాలమయి ఆచారముగా ఉన్నది. ఇంగ్లండులో షేక్స్పియరు కాలమునకు పూర్వము 'మిస్టరీ' (Mystery), "మొరాలిటీ" (Morality) అని రెండువిధములయిన నాటకాలు, యేసుక్రీస్తు బోధించిన ధర్మములు ప్రజలకు అందరికీ తెలియజేయుటకు రచించినారు. ఇవి ప్రబోధచంద్రోదయము వంటివి. పూర్వులు రాజభక్తి, పతిభక్తి, బ్రాహ్మణభక్తి మొదలయిన విషయముల్ని బోధించినట్లే, నేటివారు ప్రజాస్వామ్యము, స్త్రీస్వాతంత్ర్యము, హరిజనుల హక్కులు మొదలయిన విషయములు నాటకములుగా కల్పించి బోధిస్తున్నారు.

ఇట్లే, ఈ కాలమందు ప్రజల ఆరోగ్యము అభివృద్ధి పొందుటకు అనుకూలమయిన ఆచారములు (విధానములు)

నెలకొల్పడమునకున్ను, ప్రతికూలముయిన ఆచారములు
తొలగించడమునకున్ను, ఆరోగ్యశాస్త్రజ్ఞులు చేస్తూ ఉన్న
ప్రచారమునకు పాథకముగా అనేకగ్రంథములు రచిత మవు
తున్నవి. వాటిలో సామాన్యప్రజలకు సరళించేవి నాటకాలు,
బొమ్మలాటలు, పదాలున్ను. కీ. శే. రావుసాహేబ్ మన్నెం
శేషాద్రిరెడ్డిగారు రచించిన “శుచి” ప్రఖ్యాతమయినది. ఈ
సంవత్సరమే శ్రీమతులు లక్ష్మీశారదలు, “ఆరోగ్యసామ్రా
జ్యము” అనే పేరుపెట్టి, “జంగంకథ”వలె పాడవగినట్టి నాట
కము, విచిత్రమయినది, రచించి ప్రకటించినారు.

ప్రజలకు ఆవశ్యకమయినవి అన్నవస్త్రములు; ఇవి
విపులముగా మనదేశమందు అందరికీ దొరికితేనేగాని, దేశ
మభివృద్ధిపొందదు. పట్నవాసముకన్న పల్లెలలో కాపురమే
అన్నివిధాలా మంచి దని పెద్దలు నేడు ఉపదేశిస్తున్నారు.
“ఖద్దరు” ప్రచారము సర్వవిదితము; ఆవిషయము, నవీన
సాహిత్యమందు సర్వతోముఖముగా ఉన్నది. అన్నిటికన్నను
ముఖ్యమయినది అన్నము; ఇది కృషివల్లనేగాని మరి ఒక
విధాన దొరకదు. అయినా, కృషి, సేచవృత్తిగా ఎంచి,
అగ్రవర్ణములవారు నాగలిమిద చేయివేయనందున మనదేశ
మందు కృషివిద్య వృద్ధిపొందలేదు. “నిజదారసుతోదరపోష
శార్థమై, హాళికులైననేమి?” అనే సత్కవులు అరుదు. ఓక్ర
బాహ్మణులలో కృషి, వృత్తిగా అవలంబించినశాఖపారిని

“ హూలి. ఆ ” లంటారు. వారిని, దానాలు పుచ్చుకోవడము వృత్తిగాగల శాసన-బ్రాహ్మణులు, “ దాను ఆ ” లు, తృణీక రిస్తారు. ఒరిస్సాలో దున్నేబ్రాహ్మణులను బలరామ గోత్రము వారని శ్రోత్రీయులు ఆక్షేపిస్తారు.

“ ఖన్నాహం తవ భిక్షయా కురు కృషిమ్ ” అని పార్వతి శివునితో చెప్పినట్టు ఒకకవి వర్ణించినాడు. అట్టి ఉప దేశముచేసే సతులు ఇప్పుడు కావలెను. ఈకాలమందు కృషి కర్మ గౌరవార్హ మయిన దనినీ, దేశోపకారక మనినీ, బోధించి, చదువుకొన్నవారిని భిక్షుకవృత్తినుండిన్ని, సేవక వృత్తి నుండిన్ని మరల్చి, కృషిలోనికి లాగడమునకు ప్రచారము చేయవలసియున్నది. ఈఉద్యమానికి శ్రీ సూర్య నారాయణపంతులుగారి నాటకము సాధనము.

కథాసారము రెండుమూడుమాటలతో చెప్పవచ్చును. కృషిశాస్త్రజ్ఞులు అనేక ప్రయోగములవల్ల సాధించిన కృషి విధానములు పల్లెటూళ్లలో గోపరాజు అనే ప్రచారకుడు, ప్రదర్శించి కృషీవలులకు బోధించినాడు. ఒక గ్రామములో ఇతని ఉపదేశముప్రకారము కృషిచేసి, గురప్ప అనే ఒక రయితు కృతకృత్యు డయినాడు. ఆగ్రామములో మరిఒకడు, తమ్మయ్య అనే సంపన్నుడు ప్రాచీనవిధానమునేఅవలంబించి అంతకంతకు రుణగ్రస్తుడై దీవదశలో ఉండగా, గురప్ప ఉప

దేశమునొప్పున గోపరాజుసంభాషణ వినడము తటస్థించినది. అతడు బోధించిన నూతన విధానము అవలంబించి తమ్మయ్య బాగుపడ్డాడు. నూతన విధానము సర్వోత్కృష్టమయిన దని ప్రత్యక్షప్రమాణమువల్ల ఆగ్రామములోవారికి విశ్వాసము కలిగినది. ఇది “కృషీవల విజయము.”

ఇంతకన్న అధికముగా వర్ణించడము ఉపోద్ఘాతములో ఉచితము కాదు. నాటకము చదివి చూడండి. దీనికన్న చక్కనినాటకము ఈవిషయమై కృషీవలులకోసము ఏవరైనా రచిస్తే శ్రీసూర్యనారాయణపంతులుగారు తమ కృషి ఫలించిన దని సంతోషిస్తారు.

పల్లెకిమిడి,
౧-౮-౩౪. }

(Sd) గిడుగు వెంకటరామమూర్తి.

ప్రీతి క

తొలుతనుండియు మన దేశమునందు ముఖ్యస్మృతి వ్యవసాయమే అయినప్పటికిని, నేడు జరుగుచున్న - కృషివిధానము శాస్త్రరీత్యా పునరుద్ధరింపబడవలసిన స్థితిలో ఉన్నదని అందరికిని తెలిసినవిషయమే. ఈపునరుద్ధరణవిషయమై గ్రంథకర్తయున్ను, ప్రధాన రసాయనశాస్త్రీగా రగు రావు బహదూరు భా. విశ్వనాథంగారును చేసిన పరిశోధనలును * వాని ఫలితములును ఈచిన్ననాటకమునందు సూచింపబడినవి.

పంటలు ఎక్కువగా పండించే మార్గములు రెండు. మొదటిది ఎక్కువఫలసాయము నివ్వగల్గు కొత్తరకపువత్తనములను నాటుట, రెండవది : సరియైన యెరువులు తగిన ప్రమాణములనుబట్టి వాడుట. అయితే ఎంత మంచివత్తనములయినను ఎక్కువసత్తువగల భూములందు అధికతరమైన ఫలసాయమును ఇచ్చును గనుక, వ్యవసాయాభివృద్ధికి పునాది ఏదనగా సస్యపోషణమే అని తేలును.

హిందూదేశమునందు దంతటను, ముఖ్యముగా దక్షిణ దేశమునందు చాలాప్రాంతములందలి భూములను రసాయనికముగా పరీక్షింపగా, వాటియందు “ కుల్లిన పెంట”, లేక హ్యూమసు (Humus) అనే పదార్థము మిగుల కొరతపడి

* Memoirs, Dept. Agri India Chemical series Vol. IX No. 4, 1927.

యున్నదని నిర్ధారణ చేయబడెను. గనుక ఈ లోపము నవరించుటకు పశువుల ఎరువు, చెత్తచెదారపుఁబెరువు (Organic Compost), గానుగపిండి, పచ్చికొట్ట మొదలుగాగల “సేంద్రియపు ఎరువులు” ఎక్కువగా వేయవలెనుగదా.

ఈవిధముగా పశువుల ఎరువుతో పండించిన గింజలలో ఉత్కృష్టమగుశక్తి ఉన్నదనినీ, మిగిలిన యెరువులవల్ల వచ్చెడు పంటగింజలకన్న, ఈగింజలలో ఎక్కువ ‘విటమిన్లు’ (Vitamins) అనగా ప్రాణాధారములగు పదార్థములున్నవనినీ ఇటీవలచేయబడిన పరిశోధనలవల్ల తేలినది. గనుక పశుల ఎరువువంటి, ‘సేంద్రియపు ఎరువుల’కే, “ప్రాణపుఁబెరువు”లని ఇంకొక సార్థకనామకరణము చేయబడినది.

గ్రామస్థులు పలువురు కూడుకొనుటకు అవకాశము కల్గు సమయములందు, అనగా సంతలలోను, గ్రామదేవతల ఉత్సవములందును, జాతరలలోను, ఏ గి, ౬ గురు వటకులైనను సులభముగా ఆడుటకు వీలగునట్లు గ్రామ్యభాషలోనే ఈ నాటకము వ్రాయబడినది. కృషికార్యక్రమమునందలి ముఖ్యసమయములలో అనగా ఊడ్పులలోను, కోతలలోను, కలుపుతీయునప్పుడును, అందరును పాడుటకు అనుకూలమగు మామూలు మట్లలో పాటలు చేర్చడమైనది.

గ్రంథకర్త.

ఈనాటకమునందలి పాత్రలు

తమ్మయ్య—ఒక ముసలిరయిత

గురప్ప—కొత్తసాగుచేసి బాగుపడిన రయిత

గోపరాజు—వ్యవసాయశాఖయందలి ప్రచారకుడు

బలరామమూర్తి పంతులు—వ్యవసాయ శాఖయందలి

డిప్యూటీ డైరెక్టరువారు

శంకర శాస్త్రి—గ్రామమునందలి బడిపంతులు

సుబ్బి శెట్టి—వడ్డీవ్యాపారముచేయు వర్తకుడు

తమ్మయ్యకొడుకు, మరి ఇద్దరు.

కృషీ వల నిజ యము

౧-వ అంకము

౧-వ రంగము

స్థానము : తమ్మయ్య ఇల్లు

(తమ్మయ్య, ఒక కుక్కి-నులకమంచంమీద కూర్చుండి,
విచారించుచుండును.)

త — అయ్యో !

పాట : (రాగము - నాదనామక్రియ)

ఎంతసేని చేసితివి రామా - ని

న్నేమ నందును సార్వభౌమా.

హిందుదేశమునందు బుట్టి, కా

మందుకులమూనందు మెట్టి,

ఈనాటి కీదైనయ మేమీ ? - నే

నేమంటి ? నాపాప మేమీ?

ఎంత.

వేసబాసలు లేక భూమి - నే

నాసపడి దున్నితిని సుహ్ను.

కడుపుకైసను లేకపోయే - మా

కొడుదుడుకు లెక్కువైపోయే. ఎంత.

ఎన్నటికి గతి మాకు, దేవా!, - మ -

మొందైన బోవమన్నావా?

రంగూరొ, మోల్మీనో పోమా? - వా -

రందుండి తరుమగా రామా? ఎంత.

పంటలను పండించు మాకూ - ఈ

బ్రతుకు బాగ్గులు చేయబోకూ,

మలమలా మాడంగ మేమూ - హా! -

వలనలా యేడ్వంగలేమూ.

పసులు యెముకలప్రోగు లాయే, మా

పసికూన లేడ్చుచున్నారే. ఎంత.

ఉసు రెవరు పోసుకోగలరో? - మా -

వినమదశ కెవరు కారకులొ?

దేశంపుసాభాగ్య మింతేనా? - మా -

దీనరక్షకుడవా టింతేనా?. ఎంత.

ఇస్సే! రామా!, [నిట్టూర్పు విడిచి], ఎంతయేడ్చి,
మొత్తుకుంటే యేంలాబం? పాపాలన్నీ పండిపోయినాయి;

కలికాలం పోచ్చింది - భగ్గుమని మండిపోతుంది, కాల
మానం. — ఇహ యెప్పుడూకూడా పంటలు పండవుకాబోలు,
కొంపతీసి, భగవంతుడా! నా యెరుకను మాతాతనంపా
దించిన భూములన్నీ తణుఖాలకింద పడిపోయేయి. అయితే ఇహ
పిల్లలంతా దివాలాతీసి, మలమలా మాడిపోవలసిందేనా?...మే
మంతా పాడైపోతేనున్నా, పంటలు నాశనమైతేనున్నా,
పట్నవాసాలోళ్ల, స్లగ్గా కాలుమీదకాలేసుకొని బతుకు
తారా? బతకనీ, బతకనీ...ఎప్పటికైనా, కడుపు మండిపోయి
యేడుస్తూన్న మా ఉసురు తగలకపోతుందా?...ఛీ, ఛీ, ఇది
న్యాయాని క్కాలంకాదు. ఇహ ఈదేశం బాగుపడ్డం సున్న.

[ప్రవేశము - గురప్పనాయుడు]

గు—[తనలో] ఏం, పాపం! ఇత నింతలా విచారిస్తు
న్నాడు? మరేంకష్టం రాలేదుగద! [ప్రకాశముగా].
తమ్మయ్య బాబూ!, ఏమలా, ఏదో చాలా విచారిస్తూన్న
ట్టుంది. అంతా బాగున్నారా?

త—నువ్వు వెయ్యేళ్ల బతుకు. అంతా బాగున్నారు
కాని, మాసేవా, గురప్ప, ఈకాలం, మాస్తూవుండగా
ఎలాగ తగలడిపోతుందోను?

గు—ఔను, మరి, నిజమేను. కేవలంగా, వర్షాన్నేన
మ్ముకున్నోళ్లంతా ఈయేడు కొంత చెబ్బతిన్నారు. అందు

లోనూ, మీవారిచేలు పురుగునాకేసిందనివిని, చాలా విచారించేను. పాపం, పాపయ్యకూడా నెత్తీ, నోరూ కొట్టుకొంటున్నాడు. పెద్దోడివి, ఓదార్చవలసి నోడివి, నువ్వే ఇలాగ అదైర్యపడితే యెలాగు?. కాలం ఎప్పుడూ ఒహాలాగే ఉంటుందామరి?

త—[పెద్దనిట్టార్పుతో]. ఇస్సె - అబ్బా - ఏం చెయ్యనూ? చూస్తూఉందాం. ఇంకా ఏం విషరీతాలు బయలుదేరుతాయో-ఇంతకూ మనచేతుల్లో ఏముంది? భగవంతుడిదయ. పోనీ చానికేంగాని, అయితే ఏ మిలా దిగబడ్డావు?

గు—నువ్వు కోప్పడనంటే చెబుతాను. నిన్ను ఒకమంచి సబకు తీసుకెళ్లామని వొచ్చేను.

త—నా బతుక్కి, సబ ఒక్కటే తక్కువొచ్చింది కాబోలు!

గు—అదికాదోయ్. మనపూరి కప్పడప్పడొస్తూ పోతూఉంటాడు-?

త—పోలీసువాడా?

గు—[నవ్వుచు] అచ్చే, కాదు. మంచాయనోయ్—

త—[మాటకు అడ్డొచ్చి] పన్ను వేసేవాడా, లేక పోతే టీకాలేసేబాబా?

గు—[చిరునవ్వుతో]. నీబయం పాడుగాను. అంత హాడ లేమిటోయ్, మనబాగుకోసమే పంటలు చూసిపెట్టి, ఏభూములకు ఏయెరువు వెయ్యాలో, ఏపంటలో ఎంతలాభముందో చెబు [స్వ] తాడూ-అతడు, గోపరాజుగారని, మహామంచిోడులే. అతడు ఈవాళసాయంత్రం, సంతకయల్ని, కొత్తమోస్తరు వ్యవసాయంగురించి మంచి కథలు, పురాణంలాగ చెబుతాడు—సంతలో దండోరా వేశారు. చీకటిపడ్డక, లాంతరుబొమ్మలు చూపిస్తారు.

త—వీళ్ళిహ కొత్తమోస్తరుగా [క్ష] చవరంచేస్తారా యేమిటి? నాకు.—నాయనా, వీళ్లనబలవల్లా, పురాణాలవల్లా, బొమ్మలవల్లా పంటలుపండుతయా? ...వాడేకబోను, ఒహనాడు పంట చిత్తపట్టిపోయి నేను ఏడుస్తూఉంటే, చేలోంచి పురుగులు తీసుకుంటానని కబురుపంపేడు, తాను కూడా వస్తానన్నాడు. చస్తూఉంటే నంది మంత్రం అన్నట్టు వీడిగొడవ నాకు అసహ్యంవేసింది.

[బాషనోడికళ్లుపడితే, ఉన్నదికూడాపోతుందని] పొలం పొలిమేరదాటి లోపలి కొస్తే, కాళ్లు విరక్కొడతానన్నాను. ...అక్కడినుంచి అతను నావూ సెత్తలేదు.

గు—ఎంతపని చేసేవోయ్. ఆ మంచిపంతుల్ని..... పోనీలే. ఈసబకొస్తే అతనిసంగతి నీకే బోదపడుతుంది, అతని మాటలు గట్టాను.

త—వాడిసంగతి నా కేల. న న్నీలాగబతకనిద్దురూ.
నువ్వు కావలిస్తే వెళ్లు.

గు—నిన్నెలాగైనా తీసికెళ్ళక మానను. నీకు బాగా
నచ్చ చెప్పతాడు, ఏంకావలిస్తే అది. నామాట విను.

త—వాడు చెప్పడంమాట, దేముడికి తెలుసును గాని,
ఇప్పుడు శిస్తులుకట్టడానికి చేతులో ఒహగవ్వైనా లేదు. కట్ట
డం ఆలస్యమైతే, కొంపా, గోడూ వేలాంవేసేశారన్నమాటే.
ఈలోగా ఎలాగైనా సుబ్బి శెట్టికాళ్లు ఇంకోమాటు పట్టుకుం
టినా, ఈగండం దాటుతుంది.

గు—అస్తమానూ రానంటే, మనం బాగుపడడం
యెలాగు? ఇంకా శిస్తువాయిదాకి వారంరోజు లుంది గనక,
ఈవాళ కాకపోతే రేపాయెను, శెట్టిదెగ్గిర కెళ్లడం. ఈపంతులే
రేపింకోస్తారు పోతాడు. మల్లామల్లానీకోసం ఇంకోసబ యెవరు
చేస్తారు? అదిగాక, ఇవాళ మునసబుగారు, కరణంగారు,
పోలయ్య, వెంకయ్య, వాళ్లజట్టుతో వొస్తారు. ఒకమారు
విన్నంతమాత్రాన్న నష్టం లేదుగద - నామాట విని రా.

త—సరే - మరైతే అలాగే కానీ. వాళ్లొస్తారుగద!

గు—నేను ముందుగా వెళ్తా - మరిచిపోకేం - మీ
పెద్దాళ్లకూడా తీసుకురా - వాడికీ బాగా బోధపడుతుంది -
బారెడుపొద్దుండగానే అక్కడ ఉండాల... వెళ్లొస్తునా?

త—సరే - వస్తానులే.

[గురప్ప నిష్క్రమించును.]

త—వీడు చెప్పినదాన్నో ఏదో ఉండకమానదు. ఎంతమంచిది కాకపోతే, మునసబుగారు, వారు, మిగిలిన మోతుబరిదైతు లందరూ వెళ్లరు. గురప్పకూడా మంచి తెలివితేట లైనవాడే - ముందు కొచ్చీమార్గం చూస్తూ ఉంటాడు - అయితే సబ కెళ్లాలిమరి...ఆపంతు లేమీ అనుకోడుగద!...గురప్పన్నాడు గనక భయంలేదు.

[తెర వ్రాలును].

౨ - వ రంగం

స్థానము : సంతబయలు

[చాపలఘోద, మునసబుగారు, కరణంగారు, తమ్మయ్య, కొడుకు, గురప్ప, మరి ఇద్దరు, కూర్చుందురు.]

[ప్రవేశము గోపరాజుగారు]

అందరు—[లేవబోదురు]. దండలుబాబు

గో—[చిరునవ్వుతో] [దండములు అందుకొనుచు] మంచిది, అంతా వచ్చినారా? కూర్చోండి, కూర్చోండి. ఓ రయితుసోదరులారా, దండోరాచాటింపువిని మీరందరూ

ఇక్కడకు వచ్చినందుకు చాలా సంతోషంగా ఉన్నది. కొత్తపద్ధతులుగా వ్యవసాయం చేయడమునుగురించి, చెప్పడానికిముందుగా, మనదేశమందు మనపూర్వులకు ఎంతవరకు వ్యవసాయశాస్త్రం తెలుసునో చూదాం. వాళ్ళి శాస్త్రాన్ని ప్రత్యేకంగా వ్రాయకపోయిననూ, వారికున్న జ్ఞానం అంతా వేదం చెబుతూనేయున్నది; పురాణాలు, ఇతిహాసాలు దాన్ని చాటుతున్నాయి. అందుకు నిదర్శనంగా ఒకచిన్న కథచెప్తాను, మీరు సావధానంగా వినండి.

అందరు—తప్పకుండాను. బాబు, సెలవియ్యండి.

త—(గురప్పచెవిలో మెల్లగా) ఈ బాబేనోయ్ ఆనాడు పురుగుల కొచ్చినాడు.

గు—(తమ్మయ్యచెవిలో) బయంలేదోయ్. మంచో డేనూ.

గో—కాస్త పురాణంధోరణిలోనే చెబుతాను. మీకు బాగా బోధపడేలాగ. ఒహనాడంతటా, వైకుంఠంలో, మేడమీద పువ్వులపాన్పుమీద విష్ణుమూర్తివారు పడుకుని ఉండగా, లక్ష్మీదేవి ఆయనకాళ్లు పడుతూఉన్నదట. అలా ఉంటూఉండగా, ఏవో లోకాభిరామాయణంకబుర్లు చెప్పి కుంటూవచ్చేరట. అందులో ఒకమాటకు లక్ష్మీదేవి గర్వంగా భర్తతో అన్నాదట— ఏమనంటే “ఏమండీ, చూసేరా! నా

మీద ప్రపంచాని కంతా ఎంతవ్యామోహమో? నాకోసమే కదా, అందరూ ఎలాగుతామో ధారపోస్తూంటారో! నేను అక్కర లేనివాణ్ణి వరైనా ఈ చతుర్దశభవనాల్లోనూ ఉంటారా?” అని. అసడంతోనే విష్ణుమూర్తివారికి, ఈవిడగర్వం కాస్త అణుద్దామని తోచింది. వెంటనే ఏమన్నారయ్యా అంటే, “ఓసీ, వెళ్లిదానా, ఎందుకంతలాగు కులుకుతూవుంటావు. ఏం జూసుకోని—ఈ ప్రపంచంలో జరుగుతూఉన్నటువంటి కలహాలకీ, మనస్పర్థలకీ, పాపాలకీ అన్నిటికీ నువ్వే కారణంగదా. పోనీ, దానిమాట కేమిగాని, నువ్వు ఎల్లప్పుడున్నా ఏసుబ్బి శెట్టితో ఆశ్రయిస్తూఉంటావుగాని, లక్షణంగా చెమటపూర్చి, వొళ్లు దాచుకోకుండా కష్టపడి పనిచేసేటటువంటి రయితువాణ్ణి చూడనైనా చూడవుగదా” అలాగూ అని.

గు—ఆ లచ్చిందేమోస్తే ఒక్క ఎగురు ఎగరమామేము?

గో—అలాగే ఎగరండోయ్. యెవ రొద్దన్నారు.

కథపట్టు కొద్దాం. లక్ష్మీ కాస్త తటపటాయిస్తూ అన్నాడటా - “అయితే నన్నూ, ఏం చెయ్యమన్నారు” అని - అందుకా విష్ణుమూర్తివా రేమని. సెలవిచ్చేరంటే “పోనీ వాడిదెగ్గిరకుకూడా ఒకమాటు వెళ్లిరా; ఆ కష్టసుఖాలు నీకే తెలుస్తాయి” అని- ఈ ప్రకారంగా కొంత వాగ్వాదం జరిగినపిమ్మట... మరికొన్నాళ్ల కల్లా, ఒహ గాలివాన వచ్చింది;

రాత్రిపడిపోయింది - ఇదే సమయంగదా, అని అనుకొని అల్లావేళ భర్త [మొగుడి] మాటలు తల్చుకొన్నటువంటిదై, లక్ష్మీదేవి ఏంచేసిందా? రయితువాడిని ఎవణ్ణయినా చూచి వత్తా మని నిశ్చయించుకుంది. ఒకవేళ తననగలూ, నాణేలు చూచి భయపడతాడో, లేక దోచుకుపోతాడో, అదీగాక తనను, పోల్చేసుకుంటాడేమో అనుకొని ఒక బీదకాపుదాని వేషం వేసుకున్నటువంటిదై, వైకుంఠంనుండి మన భూలోకానికి దిగినాడండయ్యా.

గు—ఆరావడం మొవరింటి కొచ్చిందో?

గో—(చిరు నవ్వుతో) పోనీ, మీలాంటి రైతింటికే వచ్చిందనుకుందాము. వచ్చి, గుడిసెతలుపు కాస్త మెల్లిగా తట్టిందట. ‘ఎవరువా’రని తలుపుతీసి రయితు ఆవిడని ఇలా గున కుశలప్రశ్నలు చేశేడు. “ఎవరమ్మా నువ్వు? ఇంతరాత్రి వేళ, ఇలాంటి గాలివానలో ఇలాగ వచ్చేవు? దారి తప్పి పోయివచ్చినట్టుంది. పాపం, తడిసిపోయినావు కాబోలు. ఏమి కావాలమ్మా” అన్నాడు, బహువినయంతోనున్నా, మర్యాదతోనున్నా. ఆవిడ మనస్సులో “నిజంగా దారితప్పేవచ్చేను” అని అనుకుంటూవున్నదై పైకిమాత్రం “అబ్బే ఆట్టే తడియ లేద”ని చీరతడుముకుంటూ అన్నది. “అమ్మా భోంచేస్తావా? మాతోపాటు గంజో, కడుగో తాగుదువుగాని రావమ్మా” అని రయితు ఆహ్వానించేడు ఎంతబీదవా డైనానూ.

ఒకరు—మన దేశం మర్యాద అంతే కాదండీ.

గో—అందులో ఆశ్చర్య మేముందండీ. ఈలాగున పిలిపించుకున్నటువంటిదై లక్ష్మీ ఏమన్నదంటే, “భోంచేసే బయలుదేరేను. చీకట్లో దారితెలియక ఇలాగున రావలసి వచ్చింది. నాకు మరేమీ అక్కరలేదుగాని, ఈరాత్రికి పడుకోడానికి కాస్తచోటుయిస్తే చాలు. అదేపదివేలూ” అని “అయితే సరేనమ్మా, కాని, మాగుడిసె ఈయేడు ఇంకా నెయ్యకపోవడంచేత ఈవానకు ఉరుస్తూంది. గనుక నీకు ఇంకో మంచిజాగా చూపిస్తాను. నిన్ననే నాలుగు కమ్మలు తెచ్చి నేసేను మాయెరువులపాక. అందులో నీ మట్టుకు చోటు చేస్తానుదావమ్మా” అని ఆవిడని పిల్చుకొని ఎదురుగా ఉన్నటువంటి చిన్నపాకలో కాస్తచోటుచేసి ప్రవేశపెట్టేడయ్యా ఆవిధంగాను.

ఈప్రకారంగా లక్ష్మీదేవి, పశువులయెరువు నిలవచేస్తూ వున్నపాకలో ప్రవేశించినదై మనస్సులో ఇలా గనుకుంటూ న్నది. “ఈకంపు ఎలాగభరించేదమ్మా! ఎన్నడూ ఎరగను. ఇలాగ ఉత్తనేలను పడుకోవడం. అయినప్పటికిన్నీ నేను ఈనాడు ఉంటూఉండడంవల్ల ఈపేడవేస్తే బంగారాంటి పంట పండకతప్పదు” అని.

ఒకరు—తల్లీ! మరింకేం గావాల?

11/2/6

గో—నిజంగా అలాగేమరి, ఆపశువులతో యెరువును గురించి చెప్పవలిసింది చాలాఉందిగాని...కథకు వద్దాం. ఈ ప్రకారంగా ఆరాత్రి అంతా కష్టమొద గడిపినదాకుంటూన్న, తెల్లవారుఝామున యధాప్రకారంగాలేచి, తన భర్తను ప్రార్థించుకున్నదట.

ఇక్కడ ఇలాగుంటూయుండగా, వైకుంఠంలోగూడా, ఆసమయమందే, మేలుకొలుపులు పాడగా లేచినటువంటి వాడై, విష్ణుమూర్తివారు భార్య కనబడకపోవడంచేత, కొంచెం కలవరపడి, వెతుక్కుందికి బయల్దేరేడయ్యా, దారిలో బ్రహ్మయున్నా, మహేశ్వరుడున్నా కనబడి, వాళ్లుకూడా వెంటబడ్డారు, కలిసి వెతకడానికి.

గు—ముగ్గురూ మూడుమూలలకీ వెళ్లితే, వేగం వెతుక్కునియుందు రేమో ?

గో—ఇదంతా ఆపరబ్రహ్మస్వరూపంవన భగవంతుడి యొక్కమాయ. ఆయనే ఈబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాకారములుగా పరిణమిస్తారుగాని వాళ్లకు తెలయనిసంగతేమిటి ?

అందరు—చిత్తం.

గో—ఆవిధంగా త్రిమూర్తులున్నా, ఆయెరువుపాక చెగ్గిరకు వేంచేసేరయ్యా. అక్షణంలోనే వచ్చేటప్పటికి మన రయితేంజేస్తూవున్నాడా అంటే, అక్షణంగా బండీకట్టుకొని,

ఎరువు తోలుకుపోడానికి తానుకూడా పాకదెగ్గిరకేవచ్చి, బండీ నిలుపుతూన్నాడు. తక్షణమే వీళ్ల దివ్యతేజస్సును చూడలేక మూర్ఛపోయినాడయ్యా. వెంటనే త్రిమూర్తులున్న మంత్రోదకం జల్లడంచేత, తెలివితెచ్చుకున్నవాడై, వాళ్లకు సాష్టాంగపడ్డాడు. ఈలోగా లక్ష్మీదేవి ఏంచేసిందంటే, తన చీరకు అంటుకున్నటువంటి పేడ దులుపుకుంటూ భర్తదెగ్గిరకు వచ్చి “నాకు గర్వభంగం చెయ్యాలనిఉంటే ఇంతబాధ పెడతారా” అని కించిత్తు ఉడుకుపోతుతనముతోను, అలుక తొనూ చెప్పకుందట. “అందుకుగాదు ; ఈరయితును రక్షించడంకోసమే నిన్ను ఇక్కడికి పంపించినా”నని భర్త చెప్పడంతోనే పూర్ణచంద్రబింబంలాగ ప్రకాశిస్తూ ఉన్నటువంటి ముఖముకలదై, కలకలలాడుతూన్నటువంటి నిజరూపందాల్చినటువంటిదై లక్ష్మీ ఏమన్నదంటే - “ఈరయితు మహా పుణ్యముచేసినాడు; బహుధన్యుడు - వీనియెరువుకుప్పలున్ను, యెరువుగోతులున్నూ బంగారము నిచ్చుగాక” అని రయితును దీవించింది.

అందరు—తల్లీ, మాలచ్చి, మమ్మల్నికూడా కటాచ్చించు.

గో—ఒకరైతుని దీవిస్తే, మీకందరికీ చెందుతుంది గదా... గనుక ఈప్రకారంగా లక్ష్మీదేవి దీవనలందుకొని, ఆవిడకు కూడా సాష్టాంగపడినటువంటివాడై లేచి, త్రిమూ

ర్తులూ ఏమిసెలవిస్తారో అని చేతులు జోడించుకొని నిల్చున్నాడు.

వారు ముగ్గురున్న ఎరువుపాకలోకివచ్చి, ఆ పశువుల యెరువును ఈవిధంగా వర్ణించడం ప్రారంభించేరయ్యా.

పాట

[మట్టు - కోడీ, నాకోడీ - వలె.]

ముగ్గురు—

పేడా - ఓ - పేడా,

మాపశువుల పేడా.

[మాగొట్టేలపేడా - మా - బట్టేలపేడా].

నీవంటి యెరువులేదంచు,

నొంటిగా నుతింపవలెను. పేడా.

[ఈప్రకారంగా, ఇంతమట్టుకు ముగ్గురూ పాడినటు వంటివారై, తరవాత, స్రత్యేకంగా ఒక్కొక్కరే దాన్ని పొగడడం ప్రారంభించేరయ్యా.]

పాట [తరువాయి].

బ్రహ్మ—

నీవిచ్చేటి *పంటలలో,

విటమినులూ హెచ్చుగావె. పేడా.

* గింజలలో [అని పాతాంతరము].

విష్ణు—

నీసాటియెశువు జగతిగలదె,
సస్యపోషణమునకో.

పేడా.

శివుడు—

నికా గాల్చిననూ, బూడిదైన
కాస్తగుణము నీయకున్నె.

పేడా.

[తిరిగి, ముగ్గురూ కలిసి మిగిలిన చరణములు పాడేరయ్యా].

పాట [తరువాయి.]

† మూత్రమంత పైకిబోక-మునుపు గడ్డిగాదలందు
ఇంకనిచ్చి దానిచేర్చ,
నింకసాటి యేదినీకు.

పేడా.

చివికినట్టి ఆకులలముల్, చెత్తిగడ్డి గానియా
గాన్గపిండి, దుమ్ములైన
కలియగానె, వన్నె తెచ్చు.

పేడా.

‡ శాశ్వతంబుగాగ “సర్వసస్య చింతామణి”

[యను

బిరుదునీకుచ్చెల్లకున్నె? సిరినివాసమౌదుగాత.

పేడా - ఓ - పేడా.

† నీరుడిని, పైకిపోవ - నీక గడ్డిగాదలందు.

‡ సార్థకంబుగాగ [అని పాఠాంతరము].

ఈవిధంగా పాడినటువంటివారై బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వ
ర్లున్ను, లక్ష్మీదేవియున్ను అంతర్ధానం అయిపోయినారయ్యా.

అందరూ—తండ్రీ భగవంతుడా, రచ్చించు, రక్షించు.

గో—మనలనందరినీ రక్షించడమే ఆయనయొక్క
మొదటిపని. గనుక భగవంతుని అవతారమైనటువంటి శ్రీ
కృష్ణమూర్తివారు పాడినటులను అభివృద్ధిచేయడానికి పూను
కున్నటువంటివారై, పిల్లనగ్రోవిని ఊదుకుంటూ గోవులను
గాచుకొని, యధేష్టంగా పంటలు పండిస్తూ ఉండేవారు.
“పంట పెంటలో ఉన్నది; పాడి పచ్చికలో ఉన్నది.” అనే
టటువంటి మన సామితి జ్ఞాపకం తెచ్చుకొండి. పేడకు, పెంటకు
మించిన యెరువు ఈప్రపంచంలోలేదని గట్టిగా నమ్మండి.

త—[గురప్పతో] ఆమధ్య ఇంకోపంతులు వెయ్య
మంటే ఏదో తెల్లఉప్పువేసేసరికి మొదట బాగుపడి తరవాత
మాడిపోయేయి మాచేలు. అక్కడనించీ, వీళ్ల మాటంటే
నాకు గిట్టలేదు.

గు—ఇతను అలాంటిబాబుకాడు. చూసేవా ఆయన
ధోరణి.

త—నిజమే.

గో—ఈకథకు అనుగుణ్యంగా, కొన్ని నిదర్శనాలు
చూపిస్తాను. ఎరువు లన్నింటితోనూ, కోయంబత్తూరులో

పరిశోధనలు చేయగా తేలినటువంటి భోగ్యకూడా ఇతేను. ఇటువంటిరసాయనిక పరీక్షలు ఏలాగుచేసేలో, ఆ చెయ్యగా వచ్చిన ఫలితాలేవో, అంతకుమామ్మలుచూపించి, ఇంకా విశదంగా బోధపరుస్తాను. గనుక మీరందరూచూచు, మీ స్నేహితులతో కూడ, భోజనాలైనతరవాత కరణంగా వాళ్ళట్లో తిరిగి సమావేశంకావలసిందని నాకోరిక.

అందరు—ఇంతకన్నాఉందా. బాబూ, తప్పకుండా వస్తాము.

కరణం—ఒరే, పెంటన్నా ! ఇవాళపొద్దున్నే, వీరయ్య, ఎల్లయ్యకలిసి కొత్తపిల్లివెళ్లేరు. వాళ్ళింట్లోకి వచ్చేఉంటాడు గనుక వస్తేమాత్రం తప్పకుండా తీసుకొనిరా. అన్నట్టు మరి చేను. కాగడాలకి ఆముదముజాగ్రత్తచెయ్యి. ఇప్పుడే వాకిలి తుడిచేసి పేడసీళ్లు జల్లించేసి, అంతా ఫస్టుక్లాసుగా చేసే య్యాలి, డబ్బునరా.

ఒకడు—ఇదుగో వెళ్తున్నా. [నిష్క్రమించును].

మునసబు—ఒరే లింగా, ఒకకట్టాపొవ్వాకు, ఒకకట్ట చుట్టలు మరిచిపోకుండాతే. రేపు ఉబ్బిస్తా.

ఒకడు—చిత్తం.

[నిష్క్రమించును].

కరణం—ఓయ్గురప్పా ! బాబుగారికేం గావాలో నువ్వేచూసుకోవాలి సుమా.

గు—మంచిది. [తమ్మయ్యతో] తమ్మయ్యా, దా పోదాం. బాబుగారిసెలవుతీసుకో.

[గోష్ఠరాజుగారితో]. అయ్యాసెలవా? రాత్రిదర్శనం చేసుకుంటా. దండాలు.

త—దండాలండి బాబు.

[గురప్ప, తమ్మయ్య నిష్క్రమింతురు].

గో—మంచిది. [అందరూ నిష్క్రమింతురు].

కృషీ వ ల వి జ య ము

౨-వ అంకము

౧-వ రంగము

స్థానము : వీధి

[ప్రవేశము: శంకరశాస్త్రి పొడుం పీల్చుకుంటూ]

శం—కృష్ణమూర్తిపంతులంటే మహా గొప్పవాడని ప్రఖ్యాతి. పేరుగొప్పా, ఊరు దిబ్బాను. సదశ్శానికి రూపాయ లిస్తారేమో అనుకున్నాను. పావలాఇచ్చి పైకి పంపేశాడు. పోనీ ఇవాళింతే ప్రాప్తం మనకి.

[ప్రవేశము : గోపరాజుగారు]

గో—శాస్త్రులుగారూ, నమస్కారం. తమ దర్శనం చేసుకుందామని శాన్నాల్లాయి ప్రయత్నం. ఇన్నాళ్లకి సంభవించింది. అదే సంతోషం.

శం—నమస్కారం, బాబూ. తమది వ్యవసాయం ఇలాకా గాదండీ? కరణంగారు చెప్పేరు. తమనామధేయం బాగా

జ్ఞాపకం లేదు. త్సమించండి. నేనుకూడా గావాలనుకుంటున్నాను, ఈమధ్య వ్యాసకాలు సక్కువైపోయేయి.

గో—నన్ను గోపరా జంటారు. నేను ఈవ్రాంతంలో వ్యవసాయప్రచారకుణ్ణి. అంటే వ్యవసాయకరిశోధనా ఫలితాలను రయితులకు తెలియజేసే బాధ్యత నాయందు ఉంచినారన్నమాట.

తమరైతే, బహుధన్యులు. ఉపాధ్యాయవృత్తికింకా ఉత్కృష్టమైన దున్నాదండి. అందులో మీరు పండిపోయారు. ఈ గామవాసులందరూ తమ శిష్యబృందమేకద! తమ సహాయం అక్కరలేనివాడు ఒహడైనా ఉండడుగద!

శం—అలాక్కాదు, త్సమించండి. గ్రామస్థులందరి ప్రాపకమూ ఉంటేనేగాని, మాటాంటి స్కూలుమేష్టరు బతక లేరనండి. తమకు తెలియదుగనకనా? జీతపురాల్లు, కుర్రాల్లు చదివి అన్నానినైనా సరిపోకపోవడంచేత, మేము పోరోహిత్యం, పురాణకాలక్షేపం, జ్యోతిషం, అవకాశమైతే కాస్తవైద్యం, అవసరమైతే శవాలమోత, బ్రాహ్మణాత్మాలు, ఇత్యాది వ్యాపకాలు పెట్టుకుంటేనేగాని, కాలక్షేపం కావడంలేదు.

గో—నేను పలుకుబడివిషయమై ప్రసంగించేనుగాని, ఇలాగనుకుంటూరని తెలియలేదండి, త్సమించండి.

శం—ఏంతమాట! బాగుంది. నాధోరణి యెప్పుడూ యిలాగే యేడుస్తుంది గాని తమకార్యం సెలవియ్యండి.

గో—కార్యం ఒకటికాదు — చాలా ఉండడంచేత బహువిధముగా మనవిచేస్తాను... “కృషితో నా స్థిరస్థితిని నిర్మిస్తానని పాతకం” అన్నాడు శాస్త్రుకారకుడు, చిత్తగించేవాడు. అందుకనే శ్రీకృష్ణభగవానుడు దేశమంతా సుఖముగా చేసేటందుకు జగన్మోహనంగా మురితేగానం చేస్తూఉన్న గోరితకుడుగానున్నాడు, అన్నగారైన బలరామస్వామి హలాయుధంతో సకలసస్యపోషకుడుగానున్నాడు వెలసేదగదా!

శం—ఓహో! ఏం దివ్యంగా సెలవిచ్చేయ! [ఇంకొక పాదంకట్టిపీల్చి] వేదాధ్యాన్ని వ్యవసాయంలాగా చేసి వాడేస్తున్నాడే?

గో—తమపొగడ్తకు తగనుగాని; అలాగు సుఖముగా ఉంటూవున్న మనదేశం వేదకాలంనాడున్నది, ఇటీవల కొన్ని వంతుల సంవత్సరాలవరకున్నా బాగుండి, అప్పటినుండి నా నాటికి క్షేమమువచ్చిందని మీకు తెలిసిన విషయమే. నేటి దుస్థితి మనదేశాన్నే కాకుండా ప్రపంచాన్నంతటినీ ఆవరిస్తూన్నది, అండి. గాని మనకిమాత్రం ఇంతగట్టిగా బెబ్బ తగలడానికి ముఖ్యకారణాలు ఏవంటే మనది వ్యవసాయమే ముఖ్యవృత్తిగా గలదేశ మవడమున్నూ, విద్యాధికులవృత్తిని బహిష్కరించడమున్నూ. సామాన్యంగా రయితులకు అక్షరజ్ఞానము, ప్రపంచజ్ఞానము లేకుండుటచేతనున్నా, ఉన్నప్పటికీ అది చాలాకుండుటచేతనున్నా, బాగుండేమార్గాలు త్వరగా నేర్చుకో

లేకుండా వున్నారు. అదీగాక, మన పల్లెటూళ్లలో తమవంటి ఉపాధ్యాయులకుండే పలుకుబడి మరెవ్వరికీ ఉండజాలదు. గనుక తమరుకూడా కాస్త శ్రద్ధతో దఖలు పుచ్చుకుంటే గ్రామపునర్నిర్మాణ(Rural Reconstruction) మనే సమస్య, సులభసాధ్య మవుతుంది. వ్యవసాయవిషయమైన భోగట్టాలు నేను తమ సహాయంచేత అందరు రయితులకూ చెప్పగలను గాని, తమరు నిర్వహించవలసినదేమంటే స్కూలు పిల్లలకు చిన్ననాటినుండిగీ శరీరపరిశుభ్రతను గురించిన్నీ, గ్రామపారిశుధ్యంగురించిన్నీ, సహకారసంఘాలను గురించిన్నీ చర్చిస్తూ ప్రపంచజ్ఞానం అలవరుస్తూవుంటేనేగాని శాంతి వాతావరణం ఏర్పడదు. ధనం, సుఖం, ఆరోగ్యమున్నూ అభివృద్ధిపొందవు.

శం—తమరు విధిస్తే, కాదనడంనాశక్యమా? అయితే ముసలికాలంగనుక ఓపిక చాలదు. పొడుంచేసుకుందికే తెరిసి లేకపోతూంది. గాని తమరు ఫలానిఫలాని, భోగట్టాలు చెప్పమని సకృచ్ఛంగా సెలవిస్తే కుర్రవాళ్ల కొప్పచెప్పేస్తాను. వాళ్ల చెగ్గిరనించి ఒప్పచెప్పకుంటాను. తిరిగీ తమ దర్శనం చేసుకుంటా. సంధ్యాకాలం అయింది. సెలవా?

గో—చిత్తం ఆమాత్రం అభయం ఇచ్చేరు. అదే చాల్చు.

[ఇద్దరూ నిష్క్రమింతురు.]

౨-వ రంగము

స్థానము—ఇల్లు.

[సందుగపెట్టి ముందర సుబ్బిశెట్టి కూర్చొనును].

సుబ్బిశెట్టి—ఎలాగైతేనేం. డబ్బు జాగ్రత్తచేసినవాడే ఘనుడు. మాతాత బహుకష్టపడి, కడుపుకట్టుకొని, ఒక వెయ్యిరూపాయిలు జాగ్రత్తచేశాడు. ఆ మదుపుపెట్టుకొని మాతండ్రి వడ్డీవ్యాపారం నిరాఘాటంగాసాగించి, వడ్డీలమీద గుజస్తువడ్డీలులాగి, ఫదివేలుపోగుచేశాడు. ఇక నేను ఒక *‘ల’కారం చూడకపోతానా?

కాటకాలొచ్చిన కొలనీ లాభాలు ఎక్కువగావస్తాయి. పోయినయేడాది బాగాపండింది గనక చవకగా ధాన్యాలుకొని కొట్లు నింపేశాను. ఈయేడు కాటకంనుంచి సంటలుపోవడం చేత—ఇంకేముంది?—ధరలు ఒక్కసారి బిగించేశాం, నలుగురు కోమట్లమూ ఏకమై. ఈ వెధవరెయిళ్లుండబట్టిన్నీ, అదేనా ఈమధ్యనే ధరతగ్గించవల సొచ్చిందిగాని లేకపోతేనా ...హూం...శిస్తులూ, దస్తులూ కట్టేసమయం వొచ్చిందా, ఇప్పుడు మహాపుణ్యకాలం. వహావ్వా! - వడ్డీలు, రూపాయికి అణాలు, సమయాన్నిబట్టి బేడలూ బిగించేసి, సంచులమీద సంచులు పేర్చేయ్యక పోతానా?...

ఈ వల్లకాటికోపనేటుబేంకు అంటూ వచ్చి మా వ్యాపారాలన్నీ పడగొట్టేశాయి - ఏమిటో, గవర్నమెంటు, గవర్నమెంటో అని అంటారుగాని, వారు అందరిలాభమూ ఆలోచిస్తూన్నట్టు నాబుద్ధికి తోచడంలేదు. కాకుల్ని కొట్టిగద్దల కేసినట్టు, సర్కారోళ్లు మమ్మల్ని చంపేసి, కాపోళ్లకి లాబం చేస్తారంట.. సరే - చూద్దాం - సమయం దొరక్కపోతుందా. అమాంతంగా మింగెయ్యనూ.

[తలుపు తట్టబడును - “బాబూ, సెట్టిగారూ” అనే పిలుపు.]

సు—ఎవరో వచ్చేరు. పోలీసోళ్లు కారుగడ, కొంప తీసి! చిన్నమ్మీ, ఎవరో చూడవే, కిటికీలోంచి. పోలీసోళ్లయితే, నేనింటో లేనని చెప్తా.

[“బాబోయ్: నేనంజీ తమ్మనాయుడు.” అని గట్టిగా పిలుపు వినబడును.]

సు—(తనలో) మననాయుడులాగే వున్నాడు. మన పుణ్యం బాగుండి. [ప్రకాశముగా] ఉండవోయ్, నాయుడూ, వస్తున్నా. [అని తలుపుతీసి, తమ్మయ్యనాయుణ్ణి తీసుకొనివచ్చును.] దా, తమయ్యనాయుడూ, కూర్చో.

[ప్రవేశము తమ్మయ్య]

తమ్మయ్య—బాబూ, మునపటిబాకీలూ, సాకీలూ అలాగుండనియ్యండి. ఈవాళ మీవల్ల ఒకచిన్న ఉపకారం కావాలి. ఎలాగైనా లేదనకుండా గడిపిపెట్టాలి.

సు—కూర్చోవోయ్. సావకాశంగా మాట్లాడుదాం. ఏం ఈమధ్య వెక్కడా కనబడడంలేదు? అంతా బాగున్నారా? పెద్దాడికి పెళ్లిచెయ్యలేదూ ఇంకా?.

త—పెళ్లిమాటకేం, బాబూ, నాకొహ ఏళ్లకూ పాయాయి కావలసి ఉంది. ప్రోనోటుమీద ఇస్సిస్తే, ఊరికే ఇచ్చినట్టు సంతోషిస్తా.

సు—అబ్బ, ఒక్కమాటే యేళ్లకూ పాయాలే! అదీ, నోటుమీదనా... ఉహం! [పెదవివిరిచి]. ఇది కుదిరే వ్యాపారం గాదు.

త—మరెలాగైనా, మీరే ఆలోచించాలి.

సు—నీ సత్యకాలంగాని, తమ్మయ్యనాయుడూ, నీకు తెలియదుగాని, ఇన్నాడు బంగారంమీదే వట్టుపుట్టడంలేదు. కాటకాలగిరాకీ యెలాగుందో తెలుసునా? నువ్వుగనకనూ, మనకీమనకీ, మనతాతలనాటినుంచి వ్యవహారాలున్నాయి గనకనూ, ఏదో నాలుగైదు తులాలభంగారం తెచ్చేవంటే ఆలోచిస్తాను. [కొంత సేపు ఆలోచించి] మరైతే...

త—ఏదో, నాయింటిదాని [భార్య] నగ తీసుకొచ్చేను, నిర్బంధంమీద [అని మొలనుంచి, చిన్నమూటతీసి, విప్పి, నగబైటపెట్టును]. ఇదుచ్చుకొని తాకట్టుమీద ఇప్పించండి.

సు—[నగ తీసి, యెగాదిగా చూసి, సంచిలోని గీటు రాయి తీసి, చిన్న గీటు పెట్టి, తిరిగి నగ చూచి] [తనలో] ఏం మేలిమిబంగారం! చూస్తే నదలబుద్దెయ్యడం లేదు. [ప్రకాశముగా]. అచ్చే, యిదేంభంగారంవోయ్. ఎవరి బెగ్గిరకొన్నావో గాని మంచిదగాపడ్డావు. పాపం, గీటుకు రాదు సరికదా, కరిగిస్తే మనది కాదు. ఉత్తటంకం.

త—బాబు, ఒక మాటు తూపించండి. చేయించి నప్పుడు ఆరుతులా లుంది. ఇప్పుడు అయిదేనా ఉండదా?

సు—[సంచి వెతికినట్టు నటించి] తూచీ దేమిటోయి, నేను రోజూ నగలవ్యాపారంలో ఉండేవాణ్ణి నాకు తెలియదా? నాలుగుతులా లుండొచ్చు, కష్టం మీద. తాను, కట్టెలు ఇప్పుడే రంగంపాహుకాదు పట్టికెళ్లేడు. నీనగ యెక్కడికి పోతుంది. తాకట్టేగద.

నగ ఒహనల్లభై, యేభైరూపాయిలు చేస్తు దనుకుం దాం. అది వుంచుకొని ఇప్పటికి పాతిక (౨౫) రూపాయ లిస్తాను పుచ్చుకో.

త—అన్ముయ్యో, నగ యెన్నభైకి తక్కువ చెయ్య దనిన్నీ, యేభయిరూపాయి లైనా దొగుకు తాయనిన్నీ, చెప్పేడు ఒక చదువుకున్న పంతులు. మీ రిలాగంటా రేం?

సు—ఆపంతులైగర పుచ్చుకోలేకపోయినావాసామ్ము?

త—అతనిదెగ్గిర లేదు గాని, ఉంటేనా.....

సు—సరిగద! డబ్బులేనో డేంచెప్పినా మీరు నమ్ముతారు, పాపం. పోనీ, నీకుగనక ముప్పై ఇస్తానులే.

త—నమ్మబైయేనా ఇప్పించండి బాబూ, పిల్లలోళ్ళే.

సు—ముప్పైకి ఎక్కువ దొరకదు. కావలిస్తే ఏషాహుకాల్పేనా అడిగిరా... అయితే వడ్డీమా పేమిటి? ఏమంత నాకు ఆశలేదు. రూపాయికి బేడలు వద్దు గాని, నువ్వుగనక అణాలు తీసుకుంటాను.

త—అమ్మబాబోయ్! రూపాయికణాలే? ఇచ్చుకోలేం బాబూ; ఆనగిచ్చేయ్యండి, ఇంకోసెట్టికాళ్ళట్టుకుంటా - మరి మేం సచ్చిపోమూ, ఆకాడికి ఇచ్చుకోలేక? [అని లేవబోవును].

సు—[తమ్మయ్య చెయ్యిపట్టుకొని ఆపి] కూర్చోవోయ్, అంతలాగ కోప్పడకు - మునపటిరోజుల్లో అంతకు తక్కువవడ్డీ కివ్వడంలేదూ? గిరాకీనిబట్టి వడ్డీలుమారుతాయి పోనీ మూడుకాన్లు (౯ పైసలు) చేసుకొని రాసేయ్.

త—బాబ్బాబ్బా! తొమ్మిదిదమ్మిడిలు ఇచ్చుకోలేను, పిల్లలవాణ్ణి: మీకుకూడా పిల్లలున్నారుగద. కిందటినోటు అర్ధణాకి రాసినట్టు గేపకంవుంది. అలాగచేసుకొని రాయించేయ్యండి. లేకపోతే మీదారి మీది, మాదారి మాది.

సు—[మారుమాటాడక ఆలోచించుతూ, నగవైపే చూస్తూఉండును]

త—అయితే, ఇంక నాకు సెలవా? నాభంగారం ఇలాగ పారెయ్యండి.

సు—[తనలో] చాల్చు. ఎంత దొరికితే అంతే చాల్చు. భంగారం పొదలబుద్దెయడంలేదు. వీడెక్కడకైనా పోతే, బంగారం చూచి తక్కువవడ్డీ కిచ్చేస్తారేమో డబ్బు. ‘తొలిబేరం, తొలకరివర్షం’ అన్నాడు. [ప్రకాశముగా] అబ్బో, అంత తొందరేమిటోయ్. నాయుడూ, డబ్బుతో మాటలా? ఎంత నిదానించాలి? ఎంత ఆలోచించాలి? అయితే విన్నావా. “ఊరికి ప్రాణము కోమటి” అన్నాడు. అంచేత, నీ అదునుకి గడిపెట్టకపోతే, నేనెందుకూ బతిగి ఉండి? నువ్వింతలాగ తటపటాయిస్తున్నావు గనక అలాగే చేసుకో. అణాస్తాంపు తెచ్చేవా?

త—మీదెగ్గిరుండదా? ఆమాత్రం.

సు—సరే. ఆవొట్టంకూడా నాకేతగులుస్తున్నావా? కానీ. సాక్షి సంతకానికి ఒకరూపాయి, నోటు రాయడానికి ఒకరూపాయి. తెలుసునుకాదూ రివాజు.

త—అంతా కలిపి ఒకరూపాయి తీసుకొండి, నన్ను ఎంతకన్న కాల్చుకుంటారు.

సు—[పత్రం వ్రాసి, నిశానీ పెట్టించి, లెక్క పెట్టి కెం/
రూపాయి లిచ్చి, ఒకరూపాయి తీసుకొనును]. రూపాయిలు
ముప్పై యిన్ని ముట్టేయా?

త—ముట్టినాయి బాబూ, బంగారానికి రజీదిప్పించండి.

సు—[కోపముతో] నీనగ అడహరించేస్తానా యేమిటి.
అలా భయపడుతున్నావు? ఇదుగో, ఇస్తూవుంటే వేం
తొందరోయ్. [రజీదు వ్రాసియిచ్చును]. నీవు అసలు ఘాయి
దాలతో నాసొమ్ము చెల్లించిన తక్షణం నీనగ నీకు ఇచ్చేస్తాను.
[తమ్మయ్య చెవిలో] వడ్డీమాంట మెవరితోనూ చెప్పకే.
చెబితే నామీదొట్టు సుమా, నాయుడూ?

త—అమ్మ, అలా చెబుతానా - ఇక వెళ్లొస్తా.

సు—మంచిది. [అవతలవరకు దిగబెట్టును]

[తమ్మయ్య నిష్క్రమించును.]

ఈ బేరం ఇవాళకు చాల్చు. ఇహవీడు నాడబ్బుతీర్చే
దేమిటి, నగపట్టికెళ్లేదేమిటి? ... కరిగించేస్తా, తక్షణం. ఏమైనా
పీకమీదకొస్తే, పోలీస్‌తో మెల్లిగా ఏదో ముట్టచెప్పొ
చ్చును. అంతకీ వీడు అడగొస్తే, ఇంకోరకం ఇత్తడి బంగారం
అంటగట్టెయ్యనూ? ... వహవ్వా! ఊహ, ఉపాయం, తెలివీ,
తేటాఅంటే వర్తకులిదేనండీ. [తెరవాలును]

3-వ రంగము

స్థానము : వీధి

[ప్రవేశము : తమ్మయ్య వ్రాలిన నుఖంతో]

త—అబ్బ! ఇప్పటికి సావుకారు నోట్లోంచిబైటపడ్డట్టే. ఈనాయిదా శిస్తుకట్టేస్తే మళ్లా వొచ్చే యేటిదాకా పూచీ లేదు. కాని అయ్యో నగని తల్చుకుంటే దుఃఖం వస్తూందే. (కంట తడిపెట్టుకొని) కొన్నాళ్లు గొప్ప మోతుబరిరైతు నని పించుకొని, కొనకి ముప్పైరూపాయిలకి కోమిటోడిపంచకెళ్ళ వల సొచ్చిందిగదా! హా! ఎంతదురవస్థ తెచ్చిపెట్టేవయ్యా, దేముడా! (తలయెత్తిచూచి) ఎవరో వస్తూన్నట్టుంది.

[ప్రవేశము : గురప్ప]

గు—ఏం, తమ్మయ్యబాబూ బాగున్నావా?

ఎక్కణ్ణించేమి టిలాగు?

త—[నిట్టూర్పువిడిచి] ఏమడుగుతావు నాయనా. సావు కారు సుబ్బి శెట్టింటిదెగ్గిర్నంచే వస్తువు తాకట్టుపెట్టి ముప్పై రూపాయిలు పట్టుకొచ్చేను. నిరుడు ధాన్యానికి ధరలేక అమ్మలేదు; ఇప్పుడు పాతరలోంచి తీసిచూస్తే పూచిపోయి నాయి. ఎవరూ కొనడంలేదు. ఈయేడు కాటకంచేత పంట పోవడం, కొంత మిగిలింది పురుగునాకెయ్యడం, తల్చుకుంటే

హాల్లు నీరైపోతుంది. నాకు అయిపోయిన అస్వలు తల్చుకున్నా, కుర్రాళ్లని తల్చుకున్నా ఏమీతిండైనా సాయించడం లేదు; ఆతిన్నదికాస్తా. వంటబట్టడంలేదు. కష్టాల్తో అమాంతంగా కూలిపోతున్నానంటే నమ్ము.

గు—నీలాంటి పెద్దరయితే ఇలాగంటే, ఇహచిన్నోళ్ల సంగతడిగే దేమిటి? అందుకేపాపం, చాలామంది రంగం, మోలీను, వలసబోయేరు కూలిపనులకి. పాపం, అక్కడమాత్రం యేంసుఖపడ్డారు. కామయ్య బాబు చెప్పేడుకాడూ, వాళ్ల బతుకు?

సరే దానిమాటకేంగాని, నీకోచిన్న సలహా చెప్పాలని వుంది, చిన్న వాణ్ణయినా... కోప్పడవుగద?

త—ఒయ్-వెర్రోడా, నాబతుక్కి కోపంగూడానా?

గు—అలాగన్నావు గనక చెబుతాను. నువ్వునమ్ముతే నమ్ము, లేకపోతే మానేయ్. గాని ఆగోపరాజున్నాడే, అంటే ఆనాడు లచ్చిందేవికద చెప్పినాయనా, ఏం మంచిోడనుకున్నావు? ఇంతెందుకూ? నా బాగుకంతకూ అతడే కారణం. కొత్తవ్యవసాయంగురించి ఆనాడు రాత్రి చెప్పిపోయేడూ. నువ్వు రాలేదుగానీ, వోవ్వా! పాటలో, పద్యాలూ, ధనుతి ఎగరగొట్టేశాడు. ఏంచిత్రమైన బొమ్మలు చూపించే డనుకున్నావు? అవేళ రాత్రి రాలేకపోయినావా? మనకి అత నేదైనా ఒకమంచిదారి చూపించకపోడు.

త—రాత్రిపడితే, కన్ను అగుపడదు. నాకు, వృద్ధాశ్రయం కాదూమరి? పోనీగాని, ఇత నేమిటి, దారిచూపించడమేమిటి, బాగుపడ్డానికి? దేముడుచూపించనిదారి ఇతనికి తెలుస్తుందా? ...ఏమో, కథమట్టుకు బాగా చెప్పేడుగాని.

గు—అలాగ కొట్టి పారెయ్యకూడదు. చూసేవా, నువ్వే ఒప్పుకొన్నావా, బాగాచెబతాడని. అతడికి దేశ దేశాల్లో జరుగుతూవున్న వ్యవసాయం భోగట్టాలు తెలియడమేగాకుండా, కోయంబత్తూరు, అనకాపిల్లి, సామర్ల కోట ఇలాంటి ఘాతాల్లో కనిపెడుతూవున్న కొత్తపద్ధతులుకూడా మన పల్లెటూళ్ళ స్థితిగతు లాలోచించి లాభం వొచ్చేటట్టు చేస్తాడు.

త—ఆవేశం చెప్పేనుగాదూ. ఇలాగే ఎవరో ఒక పంతులు వెయ్యిమంటే యేదో ఒక ఉప్పులాంటి యెరువు వేసేను. చేలు పూర్తిగామాడి ఊరుకున్నాయి. అప్పటినుంచీ నాకు ఎవరిమీదా నమ్మకం లేదు. ఎవరి ఖర్మం వాళ్లది. పోనిస్తూ గురప్పా.

గు— అలాగ ముసిలివేదాంతంలో పడిపోతే బతగ్గలమా? పోనీ, మనకథంతా చెబుదాం, ఇలాగిలాగా అని, మర్మం విడిచి. గొప్పోళ్ళ మనుకుంటూ లోపల్లోపల కుళ్లుతూ పూటే యేం లాభం? అతన్ని చూసి, అతనితో నాలుగు

మాటలు ఆడితే, నీకు అతని సంగతి ఇంకా బాగా తెలుస్తుంది. ముఖ్యంగా యెరువులగురించి చెప్పడానికిన్నీ, దగ్గిరుండి వేయించడానికిన్నీ ఆయన తర్వాతే యెవరైనానూ. అతనెంత నేపూ“ పంట పెంటలోవున్నదంటాడు ” గాని ఉష్వల్లాంటివి, అడగందేనూ, అందులోనూ పెద్దపెద్దోళ్ళ నడక్కుండా వెయ్యేకూడ దంటాడు.

త—రాజు మాటాడేడోయ్. అకథలోకూడా అలాగే చెప్పేడు.

గు—అలాగ దాల్లోకి రా. అతనికి తోచినసలహాలు చెప్పనియ్యి. మనకి, అలాగ చెయ్యాలన్న ఇబ్బందిలేదుగద... పోలీసోడేంటి? నీకు నచ్చితేచెయ్యి, లేకపోతే మానెయ్. ఏమంటావు? నామాట విను. అతనేమీ డబ్బడగడు.

త—సరే, అయితే అలాగేకానీ...అత నెక్కడుంటాడో.

గు—అలా గడుగు, నీకడుపు నల్లగా, నువ్వనుకొనే దేముడు, అతనిలోనే ఉన్నాడేమో. అత నివాళి మాచెరుకు తోటచూడ్డానికి సాయంత్రంవేళ వస్తానన్నాడు. అంటే, తప్పకుండా వచ్చేడన్నమాటే. గనక రెండుమూడు బార్లపొద్దుండగానే మాతోట కొచ్చెయ్. అతను చెప్పినసంగతులు, వాటి

మహాత్ములంతా చూపిస్తాను. అతను రాగానే అన్నిభోగ
టాలూ అడుగుదాం.

త—అయితే, తప్పకుండా, అలాగే వస్తా.

[నిష్క్రమించును].

గు—పాపం! ఎంత గొప్పస్థితిపరు డేలాగైపోయేడు!
భూములన్నీ తణఖా పెట్టేశాడు. బంగారం చాలామట్టుకు
తాకట్టడిపోయిందని వినికిడి - ఉన్న బండారం బయలుడిపోతుం
దేమో అని, ఎవరితోనూ చెప్పక అప్పలపా లైపోయేడు. కొత్త
మోస్తరు వ్యవసాయమంటే వీడికి, వీళ్ల జట్టుకీ నమ్మకంలేదు...
“ఏదో అలాగు రెణ్ణాల్లు బాగా కనపడ్డట్టు ఉంటుందిగాని
తరువాత కుంగిపోతుందం”టారు. అజ్ఞానం. పోనీగానీ, మాటకి
తమ్మయ్యవొడ్లు, పాతల్లలో పూచిపోతూండగా, మాగోపరాజు
గారు వేయించిన చెరుకుతోట, నేను కొయ్యనక్కరలేకుండానే,
భూమిమీంచి కొనుక్కొని పోలేదూ పేరీకంపెనీవోళ్లూ?
ఇదీ అబద్ధమేనా యేంటి? ఏలాగో ఓలాగు ఇతడు గోపరాజు
కంటబడితే చాల్ను. తమ్మయ్యరేక బయలుపడకమానదు.
చూద్దాం, ఆయన వాడి కేం చెప్తాడో. [నిష్క్రమించును].

కృషీ వల విజయము

3-వ అంకము

౧-వ రంగం

స్థానము : గురప్పపొలము

గురప్ప—[కన్నె పలుపులు నేసుకుంటూ]

పాట

రాగము - నాదనామక్రియ - ఆటతాళం.

మట్టు :—

[ఏతీరున నను దయజూచెదవో, ఇనవంశోత్తమరామా
నాతరమా భవసాగరమీదగ, నలినదళేక్షణ రామా.]

క్రొత్తసాగులో గుణము తెలుసుకొని, రయముగముందుకురండి
నమ్మిచెడినవా రిమ్మహిలేరూ, నమ్మక చెడుచున్నారూ.క్రొత్త.

విత్తనములగుణ వివరముబట్టి, వాడిన యెరువులబట్టి,
నీటికొలదినీ పాటుకొలదినీ, ఫలసాయము లాభంబున్.

దేశకాలముల తీరునుజూచియు, మంచిధరలుగమనించి,
 బాగాచెల్లెడి పైరులనెక్కువ, పండించినచో నిండు. క్రొత్త
 వడ్లకు ధరలూ పడిపోవుటచే, వెలగలపైరులు వేయన్
 వ్యవసాయంపు డిపార్టుమెంటునూ, సరిగున చేయుడు సలహా.
 ఏయేభూముల నేయేపైరులు, వేసినలాభం బెంతో
 ఎట్టియెరువులా నెప్పుడు వేసిన, ఫలమో తెలియగవచ్చున్. క్రొత్త
 చెరుకుతోటలూ, అరటితోటలూ, పల్లపుభూముల పండుక
 మొరకభూములకొ మిరపకాయలూ, ప్రత్తియు వేయగ రక్తి
 వేరుసెనగలూ, కూరగాయలూ, పెంచిన లాభము మించున్
 వాటికి తగినా ప్రాణపుటెరువులు, వాడిననేగద- వన్నే.
 ఆకుల, నెముకల నన్నిరకములూ కలుపును చెత్తై గడ్డికొ,
 గోతులవేసీ కుళ్ళబెట్టినా, ప్రాణముగల యెరువగునూ.
 పసులసెంటతో పచ్చియాకుతో, పాటే దీనికి గీటూ
 గానుగపిండియు లెస్సగ పంటకు, నెక్కువసత్తువ నిచ్చుకొ.క్రొ.

[ప్రవేశము : తమ్మయ్య]

త—ఏం గురప్ప తమ్ముడూ, మహా జోరుగా పాడు
 తున్నావూ? బాబుగా రొచ్చేరా?

గు—వచ్చేవేళయింది. పాట గోపరాజుగారు చేసిన
 దేను. కావలిస్తే తర్వాత నీకూ, మీఅబ్బాయికీ చెప్తాను.

త—నాకేల. మాఅబ్బాయికి చెబుదువుగాని లే. నేనీ అప్పలగొంపిలోంచి బయటపడేమార్గం ఆలోచించాలిముందు.

గు—అతనురాగానే, నీమనస్సులో బాధిస్తూవున్నటు వంటి ఉప్పయెరువు భోగట్టా అడిగేస్తాను. దానికి సంజాయిషి విన్నాక, నీకే తెలుస్తుంది అతని గొప్పదనం.

త—చూద్దాంగా - ఏంచెబుతాడోనూ... ఏదో కుడి కన్ను అదురుతూంది. దానివల్ల లాభంవస్తుందని, పంచాంగ చూసి శంకరశాస్త్రులు చెప్పేడు, అల్లవేళ.

గు—చూడ్డం యేమిటి, కనబడడంలేదూ? ఆయన మేలు నేను మరవలేను. వడ్లకు ధరలు లేవనిన్నీ, చెరుకుల్లో ఉన్నలాభమూ, పత్తిలోవున్న లాభమున్నూ, మరేపంట లోనూ లేదని చెప్పి, వాట్లలో మంచిరకాలవి తెప్పించి, నాచేత వేయించేడు, పాపం - నాదెగ్గిర దమ్మిడి పుచ్చుకో లేదు సుమీ. నువ్వు నమ్ముతేనమ్ము నమ్మకపోతేపో. తనిఖీ చేయించి మనభూమి చెరుక్కి మహాఅదునుగా ఉందని బంగారుతీగలు [చెరుకు] వేయించేడు; ఆమెరకని బాడవలో కాంబోడియా రెండవనంబరుపత్తివేసేం. ఆమదపుపిండి దొరక్క పోవడంచేత వేరు సెనగపిండి కొనమన్నాడు. అంతకుముందే మందమశాగత్తులు దిట్టంగా చెయ్యడంచేత, ఓ - ఓ - మనం పొగడకూడదుగాని నీకుగనక, మనవాడివని చెబుతున్నా-

చెయ్యెత్తుపొడుగునా, యెదిగింది చెరుకు- తోటనిండా వెన్న
ముద్దల్లాగ విరగపండింది పత్తి.

త—అదృష్టంఅంటే నీదేనోయ్.

గు—ఇంకా విను. చెరుకులు కొయ్యడానికి కూలిపెట్టే
ననుకున్నా వాయేమిటి? పేరీకంపెనీవాళ్లు భూమిమీంచి అలాగే
కొనేసుకోని, డబ్బు, ముందుగా మరీ ఇచ్చేసి, వాళ్లే కోసుకొని
పోయేరు. పత్తికి ముందుగానే ధర యేర్పాటుచేసుకొని
బిన్నీకంపిసీవాళ్లకి ఏరీయేరడంతోనే పంపించేశాను. ఈవచ్చిన
లాభంపెట్టి నీళ్లుతోడడానికి ఇంజను కొనుక్కోవాలనివుంది.
దానినిగురించి వాళ్ల పెద్దపంతుల్నికూడా సలహాచేసిచెబుతా
డట, గోపరాజు.

త—ఆబా బాస్తాడా రాడా చెబుదూ, ముందూ.

గు—వొస్తాడుగానీ, నాకు లాబం వొస్తుందంటే మీ
రెవరైనా నమ్మేరా?

త—పోనిస్తూ...అయిపోయినదాని కేడుస్తే యేం
లాభం? గనక ఇప్పటికైనా ఆబాబుకాళ్లట్టుకుంటా, నేను
కూడాను. ఏదో తోవ చూపిస్తాడేమో, నువ్వన్నట్టే
[[ప్రక్కకుతిరిగి] అదిగో, చూడు, పోలయ్యమడి గట్టుమీద
నించివొస్తున్నాయనేనా యేమిటి?

గు—[షర కాయించిచూచి] ఆఁ. అతడేనూ... ఆయన దెగ్గిర అట్టేనేపు నాదవెళ్ల బాన్యక, ముడిమాటలు నాలుగూ చెప్ప.

త—ముందుగా నువ్వే అడుగు. ఆ తెల్లగా, పంచ దారలాంటి యెరువు ఎందుకు మాడిచేసిందో, చేలని?

గు—సరే.

[ప్రవేశము : గోపరాజు]

గు—దండాలండి, బాబు.

త—దండాలండి, బాబు, నేను తమరికి కొత్త.

గో—[అందుకొని] బాగున్నారా? ... విన్నావోయ్ గురప్ప! ఈ ఘోరవార్త. సుబ్బి శెట్టి ఋణం తీర్చుకోలేక పోవడంచేత దావా పడేశాడు, ఆకోమటి మన పాపయ్యమీద. కోర్టువారు రేపు వేలాంవేసేస్తారట వాడి పొలాలు. పాపం. చిలక్కి చెప్పినట్టు చెప్పేనుసుమీ వాడితోటి, “వొద్దు, వొద్దు శెట్టిదగ్గర తేకు చెడిపోతావు నిష్కారణంగాను. సహకారపు బేంకులో తెచ్చుకో, తక్కువవడ్డీకే యిస్తా” రలాగని. అంత కన్న నేనేంజెయ్యను? ఎవరికర్మమునకు ఎవరు కర్తలు?

పోనీ దానిమాటకేం గాని, ఇతన్ని ఎక్కడో చూసి నట్టుంది. ఎక్కడ చెప్పా (అని యోచించుచుండును.)

గు—అనాడు మీరు లచ్చిందేవికథ చెప్పడానికి నబ
చేసేరే; దానికి ఎలాగైతేనేం, తాళ్లూ, మోకులూ పెట్టి
ఈడుచుకొచ్చేను. కొత్తవ్యవసాయమంటే వీళ్ల జట్టుకునచ్చదు.
దాని కొహకారణం ఏమిటంటే, ఎవరో ఒకనాడుఒకపంతులు
తెల్లని ఉప్పులాంటి యెరువు తెచ్చివేస్తే మంచిదని చెప్పగా
అలాగ వేసేడట, ఇతగాడు. చేలుపచ్చగా కనబడ్డట్టే వుండి,
తరవాత పాడైనాయట.

గో—అందులో పాపం, ఇతని తప్పేదీ? అలాగ ఒక
మాటు దెబ్బతింటే, నమ్మకం మరి దేనిలోనూ ఉండదు. వీళ్ల
లో ఎవరికైనా నచ్చచెప్పే బాధ్యత మనదే గనక, భూసారం
మీద చిన్న పాట ఉంది. వినండి.

త—తప్పకుండానూ, బాబూ, సెలవియ్యండి.

గో—

పాట : (గురప్ప పాటమట్టుమీదనే)

భూములసారము పోకుండగ నది

హెచ్చగుమార్గం బేదీ ?

పసగలయెరువే ప్రాణమునేలకు;

పంటకు నిచ్చును పటిమకా. భూముల.

ఏయేయెరువులొ ఎంతశక్తి గల

దో శోధింపగ, దోచెన్

ప్రాణముగలయా పశువులయెరుచూ,

గానుగపిండియు ఘనమూ

ఉత్తమమేయే చెత్తచెదారము

పచ్చియాకులను వాడన్

ఎముకలపొడియూ, వేసినమంచిది

ఏచేలైనను, పెంచుకొ.

భూముల.

రసాయనికముల్ రకాలకొలదీ

మధ్యమ మగుటంబట్టి

సమయోచితముగ సలహానందుచు

కొంచెమె* వేసిన గుణమా.

భూముల.

ఏయెరువైనను యెన్నడువేయుట

మానినచో కడు హానీ

పంటల నష్టము పటిమయుబోవుట

లేమియు కనబడలేదా?

తోచినయెరువులు తోచినట్లు వే

యంగ రాగలదు భంగం

రసాయనికశాస్త్రజ్ఞు నడిగినా

ఊరక సలహాచేరున్.

భూముల.

* చేర్చిన [అని పాఠాంతరము.] అనగా మిగిలినపెంటకు చేర్చిన
యెడల.

విన్నావా తమ్మయ్యా? నువ్వువేసినది ఒక ఘాటైన రసాయనికయెరువు గనక వేడిచేసిపోయింది, ఎక్కువ ఉపయోగించడంవల్ల. మనది కాక [ఉష్ట] దేశంగనక చలవచేసేటటువంటిన్నీ, ప్రాణముగలిగినటువంటిన్నీ పెంటలూ, చెత్తలూ చేర్చవలసివుంది, మనభూములికి. అటుపైని అంతకూ వెయ్యాలని ఉంటే, మాద్వారా కోయంబత్తూగు శాస్త్రులకు రాసి కనుక్కోవాలి, ఆయెరువు మనభూములకి పనికొస్తుందో పనికిరాదో అని. వాళ్లసలహా పుచ్చుకున్నా వేస్తే ఫరవాలేదు.

త—బాబ్బాబు! మీరు దేముడులాగున్నారు. మీ పాదాలట్టుకుంటే నాపాపాలు పోతాయి [అని కాళ్లమీద పడును.]

గో—[తమ్మయ్యను లేవదీసి] ఏమిటోయ్, అంత అజ్ఞానం. నేనెవరినీ మనుష్యమాత్రుణ్ణికదా?

త—[కంటతడిపెట్టుకొని] బాబూ, చెప్పకుంటే సిగ్గు; దుఃఖం భరించలేకుండా ఉన్నాను. ఎలాగైనా మీరు రచ్చించాలి, మీకన్న నాకు దేముడు లేడు.

గో—నీకు నేను చెప్పిన భోగట్టా భోధపడిందా లేదా?

త—భోధపడకేమండి బాబూ; ఇంకా శానాచిక్కులున్నాయి నా వ్యవహారాల్లో. అవెలాగైతేనేం తమరే విడదీసి, రచ్చించి, పుణ్యం కట్టుకోవాలి.

గో—వ్యవసాయానికి సంబంధించినదైతే, నాకు చేత నైనటువంటి సాయం చేయగలను.

త—మాతాత మూడొందలకరాల మొనగాడండి. మేము ఎనమండుగు రన్నదమ్ములం. ఇప్పటికి నేనొక్కణ్ణేమిగి లేను. వేరైపోయినదెగ్గిర్నుంచీ ఎవరిమట్టుకు వాళ్లే అప్పులపా లైపోయి చెడిపోనాంబాబూ ఇలాగఁ ఆకోమిటోళ్ల సిగాతరగా.

గో—అవును మరి. నివేశనాలు తగ్గినకొల్దీ, లాభాలు తగ్గకమానవు. తరవాత, కోమిటాడి చేతులో పడ్డవాడూ, గోతులో పడ్డవాడూ ఒకటే.

త—మాబాగా శెలవిచ్చేరు బాబు; మాకు గతిఇంక లేదా ఏంటి?

గో—లేకపోవడవేం. మన గవర్న మెంటువారి సంగతి మీకుపూర్తిగా తెలియదు. కాస్త ఎక్కువప్రపంచజ్ఞానంఉంటే నేను చెప్పక్కరలేదుగాని ఇప్పుడు కొత్తగా “భూమి తనఖా బ్యాంకుల”ని స్థాపించేరు. అందులో మీలాంటివారికి వేలకు వేలు తక్కువవడ్డీమీద అనగా ౮, ౯ అణాలకి అప్పు ఇవ్వడమే కాకుండా, చిన్నచిన్న వాయిదాలమీద కొన్ని సంవత్సరాలపొడుగున తీర్చుకోనిస్తారు.

గు—[త. తో] మరైతే ఇంకేంవోయ్. సంపాదించు అలాగు.

త—(గో. తో) మరేదో మాకంతా అజ్ఞానం బాబు; తమరే తెప్పించి యిస్తే మీఱుణం తీర్చుకోలేను.

గో—దాసికేంగాని, నాతో వస్తే బాంకుకి తీసికెళ్లి, దస్తావేజు ఫారా లిప్పిస్తాను. ఆడద్యోగస్థుడు నాకు విహితుడే గనక, అక్కడే పత్రం రాయించేసి, కరణంగారి దెగ్గిర కెళ్లి భూములవిస్తీర్ణం వగైరాలు అందులో నింపుకొని, మిగిలిన ధివాజులు నడిపిస్తాను. డబ్బు చేతికిప్పిస్తాను. ఎక్కువవడ్డీలతో ఉన్న ఋణాలన్నీ తీర్చేసుకున్నావంటే, ప్రాణం కుదుట పడకమానదు.

త—మరేంబాబు; దేముడిలాగ సెలవిచ్చేరు.

గో—తరవాత కొత్త మోస్తర్లుగా లాభం వొచ్చే పైర్లు వేసుకొని అదున్నిబట్టి మంచిధర వొచ్చే పట్నానికి పంపించి అమ్మించుతే మంచికిట్టుబడి ఉండకపోదు. మన గురప్ప చూడు, మొదట ఇరవైయెకరాలు సాగు చేసుకొని ఇప్పుడు యేభయిదాకా ఆర్జించి ఉంటాడు. ఈలాంటి కిటు కులు గ్రహించే. ఒహనూరు కళ్ళ జూడకమానదు.

గు—తమ దయ ఉండాలి గాని, మాకేం తక్కువ బాబూ!

గో—నాలో నేముందోయ్. సర్కారువారుమనకు చేస్తూ వున్న ఉపకారాలు తెలుసుకోలేక, ఎవరుముందుగా దాన్ని

నూచిస్తే, వారినే గొప్పగా చూస్తారు మీరు. దావోయ్. తమ్మయ్యా, ఇప్పుడు వెళ్లుదామా? రేపో, ఎల్లుండో మెల్లిగా సావకాశం చూసుకొని వస్తావా?

త—తమసెల వెలొగైతే అలాగే, బాబు. తమ దాసుణ్ణి. మీకాళ్లట్టుకొని వొదల్చు. నాకొడుకుల్ని కూడా మీకు అప్పచెప్పేస్తాను. వాళ్లకు కొత్తమోస్తరు సాగుబడి చెప్పించండి; చేయించండి. మీరెలాగ చెబితే అలాగ నడుచుకుంటాం.

గో—అలాగే దాని కభ్యంతరంయేమీ? మనగురప్ప ఉన్నాడే. కొత్తసాగులో కిటుకులు ఇతను బోధపరుచుకున్నట్టున్నూ, వాటిని ఆచరణలో పెడుతున్నట్టున్నూ, ఈప్రాంతాన్ని యెవ్వరూ చెయ్యలేదోయ్; గనక మీఅబ్బాయిలని వాళ్ల మామూలుపనులు చేసుకున్నాక, గురప్పగారిపొలాలు, తోటలూ జాగ్రత్తగాచూసి, అతనిదెగ్గిర తరిఫీదవమను. అతనిదెగ్గిర నేర్చుకున్నా నాదెగ్గిర నేర్చుకున్నా ఒకటేను.

రెణ్ణాళ్లలో నేనువొచ్చి, మీభూములన్నీ తనిఖీచేసి, ఏవసతులు కల్పించగలమో ఆలోచించి చెబతాను. అప్పుడే నిన్ను దెగ్గిరుండి బేంకుకి తీసుకెళ్తాను తెలిసిందా.

త—చిత్తంబాబు, ఇవాళకి చమించాలి. నీకటిపడి పోతుందా, మరి. గనక సెలవిప్పించండి; రాత్రిరైతే కన్నగ పడదు.

[గురప్పతో] ఓయ్ గురప్పతమ్ముడూ! మా అబ్బాయి లని తెల్లార్తూనే ఒకమాటు నీదెగ్గిరకి పొమ్మంటాను. వాళ్లని యేంజెయ్యమంటావో, యేంజేయిస్తావో, యెలాగ బాగు చేస్తావో ఆబారం అంతా నీదీ, ఈబాబుగారిదిన్నీ. నేను పెద్దోణ్ణయేనా, మరి.

గు—అదెంతట్లోనోయ్. ఇటుపైని నేనూ ఒకమాటు అవకాశమున్నప్పుడు నీదెగ్గిరికే వస్తాను. ఏమైనా పెద్దోడివి గదా అందాకా వస్తునా?

గో—[త. తో] మంచిది. నేనుకూడా కొంతదాకా వచ్చి, పెద్దగట్లు దాటించెస్తా ఉండు తమ్మయ్యా.

(గురప్పతో) తమ్మయ్యనీ, కొడుకుల్నీ చూస్తూ వుంటావుగా. నేనుకూడా వీలయినప్పుడు కనబడతానై. అన్నట్టు గురప్పా, నీయింజను విషయమై పెద్దపంతుల్ని అడిగేను. పైకి కంపెనీలకి రాసేము. వాటి ధరలపట్టీలు, వాటి శక్తి సామర్థ్యాలు తెలిపే కేటలాగులు వచ్చేయి. మనకి పనికొచ్చేది తెప్పించుకుందాం. ఇంకొకనాడు ఆయన దెగ్గిరకి నిన్ను తీసుకెళ్తాను.

గు—చిత్తం. అంతతొందర లేదులెండి.

గో—అయితే వస్తాను నువ్వు ఉండిపో. (తమ్మయ్యతో) దావోయ్, తమ్మయ్యా.

గు—ఉంటాను తమ్మయ్యా. దండా లండి, పంతులు గారు.

గో—(అందుకొని) మంచిది.

(గోపరాజు, తమ్మయ్య నిష్క్రమింతురు.)

గు— ఇహ తమ్మయ్య రేక బయలుపడ్డట్టే. మనం చెప్పినట్టు వినకనూ, చెప్పింది నమ్మకనూ, తనకి తోచినట్టూ చేసుకొని అప్పులపాలైపోయినాడు. పోనీ ఇప్పుడుబుద్దొచ్చింది గనక బాగుపడతాడు. వాళ్ల పెద్దబ్బాయి మహాచురుకైనోడు. వాడి పనివాడితనం ఇంకోమారు చూసి వాడికి మా రెండో పిల్ల నివ్వాలని ఉంది. దాంతో మనకీ తమ్మయ్యకీ అభిమానాలు పెరుగుతాయి. ఇంకోరెణ్ణాళ్లు పోయేక అడిగిచూద్దాం. నేనంటే తోశెయ్యగలడా!

[తెర వ్రాలును.]

2-వ రంగము

స్థానము : ఇల్లు

గోపరాజు—[కుర్చీమీద కూర్చుండి వ్రాసికొనుచు,
వ్రాత ముగించి]

తనఖాబాంకులో సాము తెచ్చిన ముహూర్తాన్ని, తమ్మయ్య ఋణాలు తీరడమే కాకుండా వాడి పెద్ద కొడుక్కి గురప్పగారిపిల్ల నివ్వడం మూలాన్ని, వాళ్లూ వీళ్లూ ఉమ్మడి వ్యవసాయం మొదలెట్టేరు. వాళ్లు ముందుకు రావడంతో, ఈ పూల్లోనేగాక చుట్టుపక్కల గ్రామాల్లోకూడా మన పలుకు బడి హెచ్చవుతుంది. శంకర శాస్త్రులుగారికి కూడా నే నంటే ప్రాణం. గనక అతని పలుకుబడి మూలంగా సహకారం, ఆరోగ్యం ఇలాంటి భోగట్టాలుకూడా గ్రామస్థులకి బోధపడు తున్నాయి మెల్లిమెల్లిగా. నిర్బంధ ప్రారంభవిద్యాచట్టము ఎంతవేగం అమలులోకి వస్తే అంతవేగం మన పని జరుగు తుంది మరింత నిరాఘాటంగా.

(“గోపరాజు పంతులుగారూ” అను పిలుపు)

గో—దయచెయ్యండి, లోపలికి.

(ప్రవేశము-శంకర శాస్త్రి)

శం—నమస్కారం. గోపరాజు పంతులుగారూ!

గో—నమస్కారం. ఇలాగ దయచెయ్యండి (ఇంకొక కుర్చీ ఇచ్చును).

శం—(కూర్చొని) అయ్యా! పులిమీద పుట్ర అన్నట్టు ఇప్పుడు మా ఇన స్పెక్టరుగారు ఏం ఆర్డరు వేసేరో చూసేరా? నాలుగోక్లాసుకుర్రాళ్లకి వ్యవసాయం గురించి కూడా కొంత

చెప్పవలసిం దని ఆజ్ఞ. ఏంజెప్పాలో నాకే గ్రాహ్యం కాలేదు. క్రిక్కులం లేందే యేం జెప్పను?

గో—వ్యవసాయమనేది కుగ్రామాల్లో వుండే మన లాంటివాళ్ళకి కొత్తగాదు. ఏమంటారు?

శం—బాగుంది. నేనూ పొలాల్లోకి ప్రొద్దున్నే పోయి, రయితువాళ్ళ నడిగి వంకాయలో, మిరపకాయలో మజ్జిగ చుక్కో తెచ్చుకోవడమే కాని, శాస్త్రరీత్యా యేమీ కృషి చెయ్యలేదు. దాని కవకాశమూలేదు. గనక తమరు ఏవో నాలుగుళ్లోకాలో, షద్వాలో, అధవా కీర్తనలో శెలవిచ్చే రంటే “వ్యవసాయంగురించి తెలియవలసింది ఇదేనగ్రా” అని వాళ్ళ యథాన్నకొడతాను.

గో—అయ్యా! ఊమించండి. వ్యవసాయశాస్త్రం అలాగ మొదట నాలుగుముక్కల్లో చెప్పవలసిందీ కాదు; మరొకర్ని వల్లించమనవలసిందీకాదు; వల్లించినా వచ్చేది కూడాకాదు. పూర్తిగా ఆశాస్త్రజ్ఞానం అలవడాలంటే, అధమం ర, గి శాస్త్రాలైనా అనగా, భూగర్భశాస్త్రమున్నూ, రసాయనశాస్త్రమున్నూ, వృక్షశాస్త్రమున్నూ, వ్యవసాయానుగుణ్యమైన కీటక శాస్త్రమున్నూ, తెలుసుకోవలసి ఉన్నది. లేకపోతే, కృషివిధానం యొక్కరహస్యాలు బోధపడవు; కొత్తమోస్తరు కనిపెట్టే శక్తిసామర్థ్యాలు రావు.

శం—కొంపతీసి, నన్ను ఈ ఇంగ్లీషు శాస్త్రాలన్నీ నేర్చుకొమ్మంటారా యేమిటి, మీరున్న మా ఇనస్పెక్టరు గారున్నా. “అరవై యోయేట చదువుకోక మన్ను కొట్టుకుంటానా అన్నాడట” ఎవడో అలాగ నా కేమిటీఖర్చు చెప్పండి. ఈతినే అన్నంకూడా ఒంటబట్టనియ్యరా యేమిటి చెప్పా.

గో—మీరలాగ ఆగ్రహిస్తే యెలాగు చెప్పండి? తమకి శాస్త్రంయొక్క ఝటిలత్వం తెలుస్తుంది, దాని తత్వం బోధపడుతుందిగదా అని దాన్ని గురించి చెప్పేనుగాని, కుర్రాళ్లకి చెప్పమంటామా? చెప్పినా బోధపడుతుందా? మీరు ఆవిషయమై శ్రమపడక్కరలేకుండా వాళ్లకి గ్రాహ్యమయే భోగట్టాలుమాత్రమే చెబుతాను, సావధానంగా ఆలోచించి.

ఇప్పటిమట్టుకు వారాని కొకపర్యాయం, శిష్యబృందాన్ని వెంటవేసుకొని, నాలుగుపొలాల్లా చూపించి, ఆయారయితుల నడిగి, ఏయేకార్తిలో ఏయేచేలు ఎలాగ వేస్తారో వాటికి మందమశాగత్తు ఎలాగచేస్తారో, ఎంతెంత యెరువులు వేస్తే, యెంతెంత ఫలసాయం వొస్తుందో, నిఖరమైనలాభాలెంతో క్రమంగా తెలియజెప్పండి. ఎంత అవకాశం అయితే అంతమట్టుకేచాల్ను. ముఖ్యంగా, గురప్పలాటి రైతుదెగ్గిరకొత్తగా అవలంబించే మార్గాలు తెలుసుకుంటే, కుర్రవాళ్లకు ఉత్తరత్రా పనికొస్తాయి.

శం—అదెంతట్లోపని; అయినా తమరుకూడా ఓహమాటు మాతో దయచేసి చూపిస్తే—శ్రమ అయితే వొద్దు సుమండీ—మీబుణం తీర్చుకోలేను.

గో—అలాగ అనడం ధర్మమా? మీ పని అంటే ఒకటి, నాపనిఅంటే ఒకటినా? తెల్లవారిలేస్తే రయితులతోనే గద నాకు స్రనక్తి. నేను రేపు గ్రామాంతరం వెళ్లవలసి ఉంది. అక్కడ రెణ్ణాల్లాండి వస్తాను. తర్వాత సకృచ్ఛంగా మాట్లాడుకొందాం.

శం— అయితే ఈ పులుసుతో ఈముద్ద దిగినట్టే. అన్నట్టు మరిచిపోయేను. మీరానాడు సభలో “సహకార సూత్రములు” గురించి చెప్పిన ఉపన్యాసం నకలుంటే తీసుకు రమ్మన్నారూ కరణంగారు, పూర్తిగా అవగాహనం చేసుకుందికి. ముఖస్తుతికాదుగాని, అయ్యా, మీరు వచ్చినతర్వాతే మా గ్రామంలో కోఆపరేటివ్ స్టోర్సు లేవడం, అందువల్ల రైతులు బాగుపడడమున్ను.

గో—ఇదుగో తీసికెళ్లండి. ఇంతకన్నానా. (అని బల్ల మీది ఒకఉపన్యాసం అందిచ్చును.)

వచ్చేమాసంలో గ్రామపారిశుద్ధ్యమువిషయమై బడ్జెట్ లకు చెప్పదగిన కొత్తవిషయాలు సూచిస్తూ ఒకచిన్నకథ రాస్తాను. అది పిల్లలకు మీరుచదివి బోధపరుస్తే సంతోషం.

మిగిలినపనితోందర్ల చేత గాని లేకపోతే ఈపాటికే రాసి యుండేవాణ్ని.

శం—తొందరేమిటి? తమకు అవకాశం ఉన్నప్పుడే రాయించండి. కర్రిక్కులంలో ఇంతా లేదుగదా. ఈలోగా, నాకు తెలిసినంతమట్టుకు సాయంత్రం బడి విడిచిపెట్టడానికి ముందు పావుగంట కూర్చోపెట్టి సహకారాన్ని గురించి మీ వ్యాసంలోంచి యేదో కొంత యేకరువుపెడుతూ ఉంటాను లెండి లోకజ్ఞానం కలగడానికి.

గో—తొందరంటే మరేమీలేదు. తమ్మయ్య భూములలోనిమన్ను తనిఖీకోసం కోయంబత్తూరు పంపించేము. ఆ విషయమై ఉత్తరప్రత్యుత్తరా లింకా జరగవలసి ఉన్నాయి. గురప్పకి నీళ్లు తోడుకొనే ఇంజను కొనిపెట్టాలి. త్వరలోనే ఒక వ్యవసాయప్రదర్శనంజరిగించే యేర్పాట్లు చేయించాలి. ఇవన్నీ అనుకున్నపళ్ళాన్నే జరిగే వ్యవహారాలు కావుచూడండి.

శం—మిమ్మల్ని ఒహా చిన్నభోగట్టా అడగా లని మనస్సు బాధిస్తూన్నది. మీరు కోప్పడనంటేనే అడుగుతా.

గో—తమరు అడగడమూ, నాకు కోపమున్నా, ధర్మమూ అలాగనడం.

శం—తమరు అభయమిచ్చేరు గనక అడుగుతాను. మీ డిపార్టుమెంటువారు “ఒహో ఇన్నికోట్లు లాభంచేసేం,

ఇంకా ఇన్నిలక్షలు ఈ సంవత్సరం చూపించగలము.”
అంటూ పేపర్లలో వ్రాసేస్తారుగదా. ఏమో, ఏకామధేనువో
కల్పవృక్షమో పునస్స్పృష్టిచేసినట్టు నాకేమీ తెలియలేదే.
ఇది మనలో మనమాటలెండి, రహస్యం.

గో—ఈప్రశ్న తమరేగాదు, శాసనసభ్యులుకూడా
అడుగుతూంటారు. సమాధానము చెప్పడం కష్టసాధ్యంకాదు.
మాశాఖవారు కనిపెట్టిన కొత్తరకపు విత్తనములను వేసి, వారు
చెప్పిన యెరువులను చాలినంత వాడుకొని ప్రతీరయితున్నా
—విన్నారా, ఒకడైనా తప్పకుండా, ప్రతీవ్యవసాయదారు
డున్నా—సరీగా సాగుచేసి పంటలను మంచిక్రయము వచ్చే
బజారులలో అమ్మినయెడల మే మన్నంతకన్న ఎక్కువ
లాభము రాకతప్పదని ఘంటాశధంగా చెప్పగలం గాని ఇది
మహాపెద్ద హంసపాదులెండి—రయితులందరూ మాసలహాల
నంగీకరించకపోవడంచేతనున్నా, నీటిసౌకర్యములు సరియైనవి
అదునుకు అందకపోవడంచేతనున్నా అనుకున్నంత లాభం
కనబడకపోవడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. సలహాలు అంగీకరించక
పోవడంలో కేవలం రయితులది తప్పుకాదు ; వాళ్ల అజ్ఞానమే.
అదీగాక వాళ్లప్రస్తుతదారిద్ర్యవస్థ వాళ్లకి శత్రువుఅవుతూ
న్నది. ఈలంపట విచ్చేదం అయితేనేగాని వాళ్లు బాగుపడ
డం కష్టసాధ్యం. ఈ విషయాల్ని గురించి చాలా చర్చించ

వొచ్చును. అవకాశాన్నిబట్టి నాకు తెలిసినంతమట్టుకు చెబుతూఉంటాను.

శం—చిత్తం. అదే మహాభాగ్యం. తమద్వేగిర కూర్చుంటే యేవో కొత్తభోగట్టాలు తెలుస్తూనే వుంటాయి. తిరిగి దర్శనం చేసుకుంటాను, ఇప్పటికి సెలవా.

గో—చిత్తం. నేను కొత్తపల్లె వెళ్లి తిరిగి రెండు మూడూరోజుల్లో వస్తాను. ఉంటానండి, నమస్కారం.

శం—నమస్కారం. [శంకరశాస్త్రి నిష్క్రమించును]

గో—ఈవూళ్లో ప్రచారంవిషయమై ఏమీ చిక్కులేవుగాని, ఇహా, ఆవూళ్లో మల్లయ్య పొలాలు ఎంతవరకు బాగుచేయించగలమో చూడాలి, బొత్తిగా చౌడుబాదినట్టున్నాయి. [తెర వ్రాలును]

3-వ రంగము

స్థానము: పొలము

(తమ్మయ్య, పెద్దకొడుకున్ను, గడ్డిమేటు వేసుకుంటూ ఉందురు.)

తమ్మయ్య— పాట

హరిహరీనారాయ-ణాదినారాయణా-

కరుణించి మమ్మేలు-కమలలోచనుడా. హరి.

గోవులను గాచేటి - గోపాలకృష్ణుడా

పాడిపంటల నెల్ల-పాలింపుమయ్యా. హరి.

కరువుకాటకములూ-గాసింపకుండంగ

కాలమానము, గాయి - కంబుకంఠుండ. హరి.

వ్యవసాయశాఖలో - వారినీ రక్షించు

వారు కాపాడుదురు-పైరులను మమ్ముకొ. హరి.

అప్పుసొప్పలను మా-కిప్పించి తోడ్పడే

సహకారశాఖయూ - చల్లగుండాల్లి. హరి.

(కొడుకుతో) ఇయ్యరా , పెద్దోడా, ఇంకో బాద్దుగడ్డి.

కొడుకు— (ఒకబాద్దు అందిచ్చును.)

(పవేశము - గురప్ప) ఏంవోయ్ తమ్మయ్య బావా, మహాజోరుగా విసురుతున్నావు పదం. కొత్తైవసాయం మహిమ తెలిసిందా? ఇంకా చూడు, దాని తమషా.

(తమ్మయ్య కొడుకుతో) ఒరే నాకింకోటడయ్యేం.

(అని తానుకూడా గడ్డినందుకొని సహాయం చేస్తూ ఉండును.)

పాట (హరిహరీ నారాయణ—వరుస)

(తమ్మయ్య, గురప్ప కలిసి పాడుదురు.)

గు—పంటలో నెక్కువా-ప్రాణ ముండాలంటె
ప్రాణ ముండేయెరువు-వాడాలికాదా?

త—షశుపూలయెరువులో-ప్రాణ మెక్కువాని
ఆదివిష్ణువు వచ్చి-ఆనాడు చెప్పే

గు—వ్యవసాయశాఖలో-పండితులు దీనికే
శాస్త్రానుకూలమా-సబబు కనుగొనిరి

త—కుల్లీనచెత్తలో-కుళ్లుటాకూలందు
గానుగపిండిలో-గలదు ప్రాణంబూ

గు—ఎముకాల పొడిలోను-యేచేల కైనాను
పనికివచ్చే సత్తు-పునికి తెలియండి.

గు, త—హరిహరీనారాయ-ణాదినారాయణా
కరుణించి మమ్మెలు-కమలలోచనుడ.

[ప్రవేశము శంకరశాస్త్రి] ఏంవోయ్, తమ్మయ్య
నాయుడూ; ఏం గురప్పనాయుడూ నువ్వు ఇక్కడే తటస్థిం
చేవూ. బాగుంది ఇద్దరూ పాటలు దంచేస్తున్నారు. ఉమ్మడి
వ్యవసాయమా, యేమిటిది?

తమ్మయ్య; గురప్ప:—దండాలండి.

శం—మహాదైశ్వర్య ప్రాప్తి రస్తు. తమ్మయ్యా, వీడు మీపెద్దబ్బాయి కాడూ? వీడికేనా పెళ్లి చేసేవట? మహావైభవంగా జరిపించేవట. ఇనస్పెక్టర్ హడావిడిలో రాలేక పోయేను. పెళ్లికూతు రెవరేమిటి? జ్ఞాపకం రాకుండా వుంది, వృద్ధాప్యం కాదూ మరి?

త—మరెవరేంటి, బాబూ. మాగురప్పగారమ్మాయే సిలకలాగుంది. గురప్పకీ నాకూ బేదంలే దింక. దండమెట్రా పెద్దోడా!

కొడుకు—(దండం పెట్టుచు) దండాలండి!

శం—శీఘ్రమేవ సుపుత్రప్రాప్తిరస్తు; పెద్దాడివయే వుట్రా. శిష్యా గురుకట్నం ముట్టలేదులే ఇంకా.

త—(శం. తో) బాబూ, మల్లా యిలాగ మనబావుటా యెగురుతుం దని కల్లోలయినా అనుకోలేదుసుమండీ.

శం—(చిరునవ్వుతో) అంతా యథోక్తంగానే వుంది. ఒక్కమాటుండు (అని, పొడుంచేతులో వేనుకొని, తమ్మయ్య గురప్పగార్లకు అందిచ్చి, కొడుక్కి-చూపించి, ఒకపట్టు నిదానంగా పీల్చుకొని, ఇంకొకపట్టులాగి, పొడుంకాయ మొలలో పెట్టుకొనును.) ఆః : తి-తు-తే-తో-తమ్మయ్యా నీనామనక్షత్రం విశాఖ-అంటే జన్మకాల గురుమహాదశాసంవత్సరాలు పదహా రన్నమాట. “జీవమందజ్ఞ కేతుః” అని గ్రహ పుష్క

వెళ్లేసరికి కేతువు సమాప్తం అయిపోయిందికదా. ప్రస్తుతం శుక్రమహాదళా సంవత్సరాలు ఇరవైయిన్నీ అఖండైశ్వర్యం ఇవ్వకపోతే నన్ను మారుపేరుపెట్టి పిలువు.

గు—(తనలో) ఇప్పుడే అంటూన్నారు. శంకరశాస్త్రులు వాంకరశాస్త్రులూ అని.

శం—అదీగాక, ఈమధ్య యేలినాడిశనిరోజులు. ఎవరి కైనా దానా లిచ్చెయ్యలేకపోయినామా? పోనీ, దానిశిగా తరగా. ఇప్పుడు గురుడు ఏకాదశాని కొచ్చేడు గనక ఇహ నీనెత్తిమీది పువ్వు తీసేవాడు లేచోయ్.

త—చిత్తం, బాబు, మీఆశీర్వాచనంవల్ల బాగున్నాం.

(కొడుకుతో) ఒరే పెద్దోడా ఒహలేతకొబ్బరిబొండాం తీసుకురా, ఆచిన్న చెట్టెక్కి.

శం—ఆదోవనే, ముదరవికూడా రెండు తే; పచ్చడికి అభిషేకానికి పనికొస్తాయి. (కొడుకు నిష్క్రమించును.)

(తమ్మయ్యతో) దానికేం గాని.

తమ్మయ్యా, ఇప్పుడు సద్యః సస్యా లెలా గున్నాయి? కుర్రాల్లుకూడా జోరుగా పనిచేస్తూన్నట్టుంది.

త—ఏదోబాబూ; చెప్పేనుకానండీ. గురప్పకీ నాకూ బేదంలేదని. అంచేత అతడే అంతా చేయిస్తున్నాడు. ఉమ్మడి వ్యవసాయం, వ్యవహారమున్నా.

(గురప్పతో) ఏంవోయ్ ఊ! అను.

గు—మరేమండి బాబు. గోపరాజు కటాచ్చం, అంతాను.

శం—ఓహోహో! ఏం దివ్యమైన ప్రచారకుడోయ్ ఆయన.

త—ఆయనండబట్టే మేము బతికేం బాబూ. పెద్దోడు చెరుకు లేనేడు; చిన్నోడు కాంబోడి పత్తంట, అదేశాడు. బుచ్చోడు వేరుసెనగలేశాడు. ఈమూడుపంటలలోనూ పున్నలాబం మరిదేన్నోనూ లేదన్నా డాప్రబువు గోపరాజు. వాటి కంతా యెరువు, పెంటా, చెత్తా, ఎమికలు, సత్తువ కొలదీ గానుగపిండి వేసేం ఏదో బగవంతుడి కటాచ్చం, మీ ఆశీర్వాచనం.

శం—మీ యిద్దరివల్లా ఒహ ఘనకార్యం కావలసాచ్చేను. గురప్ప పొలానికెత్తే ఇక్కడున్నాడని చెప్పేరు. ‘ఏకక్రియాత్ ద్వ్యర్థకరీబభూవ’ అన్నట్టు ఇద్దరినీ ఒహమాటే చూడ్డం అయింది.

మరేంలేదు. వచ్చే వైశాఖమాసంలో శుక్లపక్ష త్రయోదశీ శుక్రవారం మిథునలగ్నమందు మాకురదాన్ని నరసింహావధానులుగా రబ్బాయి కిచ్చి రామతీర్థాల్లో వివాహం చెయ్యడానికి పెద్దలు నిశ్చయించేరు. ఈ కార్యం తల

పెట్టుకోవడం, మీలాంటి భూమికామందులను నమ్ముకొనే సుమా. లే దనకుండా మీ ఇద్దరివంతుకి చెరి రెండేసిబస్తాల బియ్యం. అంతకంటె నాకు ఆశ లేదు. ఇప్పుడే మీరు కల్యాణోత్సవం జరిపించేరా, కష్టసుఖాలు మీకే తెలుసు.

గు—(తమ్మయ్యచెవిలో ఊది) చెరొకబస్తా వేసుకొండి.

త—అలా చేసుకొండి.

శం—సరే, అదెంతగాదు. 'యథాప్రాప్తం' అన్నాడు. రైలువే వైపోతుంది వెళ్లొస్తునా? అన్నట్టు, కుర్రా డింకా రాలేదేం?

త—అడుగో, బే గ్రూరా.

(ప్రవేశము కొడుకు, కొబ్బరిబొండ్లతో)

శం—ఏంరా, కాయలు తేలేదూ?

గు—తర్వాత ఇంటికి పంపిస్తాడలెండి, ఇది తాగండి.

శం—ఇక్కడ తాగేస్తే కుర్రా వేడుస్తారు; ఇంటికి పుచ్చుకుపోతా ఇలాతే. (పుచ్చుకొని, పొడుం పీల్చుకొనును). వస్తునా?

గురప్ప, తమ్మయ్య, కొడుకు—దండాలండి.

శం—దీర్ఘాయుష్యమస్తు (తనలో) ఇహ సగంకార్యం
అయినట్టే. గానిపు సైముడిపడేదాకా బెంగే. (నిష్క్రమించును)

గు—చూసేవోయ్, తమ్మయ్య బావా! బాపనా
డెలాగ బతుక్కొస్తున్నాడోనూ? ముసిలాడుగాని, మహాఓపిక.
అన్నట్టు మరిచేను. గోపరాజు నీతో చెప్పమన్నాడు. ఇప్పుడు
వాళ్ల పెద్దపంతుల్ని తీసుకొస్తాడట, ఇక్కడికే. నన్ను కూడా
ఉండమన్నాడు. ఇంజిన కొనమంటాడేమో అడుగుదాం.

త—ఆగొడవేదో నువ్వు చూసుకుందూ. ఆపంతులు
ఇతనికన్నా యెక్కువ చదివేడుకాబోలు!

గు—ఓ, యెంత గొప్పడనుకున్నావు; ఆ పెద్దపంతులు,
బలరామ్మూర్తిగారని, మెస్ట్రు, ఎఫ్. ఏ., బియ్యేకూడా చదివి,
వ్యవసాయంపట్టా పుచ్చుకున్నాడు. మన రాజధానిలో అన్ని
జిల్లాల్లోనూ పనిచేసి, చాలామందిని మనలాటోళ్లని బాగు
చేసి, ఏండబ్బు గడించే డనుకున్నావు?

త—ఆయన కేమిస్తారో, జీతం?

గు—ఒహ వెయ్యి తీసుకొచ్చి, నెలాతిరిగేనరికి, కాళ్ల
మీద కుమ్మరిస్తారంట!

త—ఓయ్ నాయనోయ్! మహా గొప్పద్రబు వన్నె
మాట. అత నింకా యేంజెస్తాడోచూతాం. గురప్ప అతనొస్తే
నాకు బయం. అంతా నువ్వే మాట్లాడుసుమా.

గు—బయ మేటోయ్. కొడతాడా యేమిటి?

(ప్రవేశము ; బలరామమూర్తి పంతులుగారు, గోపరాజు, బంట్లోతు.)

గో—ఇదుగో, ఇతడేనండి తమ్మయ్య. మనం దాల్లో వస్తూచూసిన చెరుకుతోట ఇతనిదేనండి. గురప్ప, ఈయన ఇష్పడు ఉమ్మడి వ్యవసాయం ప్రారంభించడంవల్ల చెరుకుతోట విస్తీర్ణం బాగా హెచ్చయినది. గనక నేను అక్కడ నూతిదగ్గర మనవిచేసినట్టు, ఒకనూనె ఇంజను కొంటానంటున్నాడు.

త, గు—దండాలండి బాబుగారు.

బల—(అందుకొని) ఏం, తమ్మయ్యనాయుడూ, ఇష్పడైనా మేము చూపించే క్రొత్త పద్ధతులమీద నమ్మకము కలిగిందా?

త—మరేమండి, బాబుగారు. మీకటాచ్చం వల్లా, గోపరాజుగారి దయవల్లా బతికి బయటపడి కాస్త డబ్బంటూ కళ్లజూస్తున్నా. ముందే మీకాళ్లట్టుకుంటే ఇంతహింస పడక పోయ్యేవాణ్ణి.

బల—సరే, గతజలసేతుబంధనం యేల? ఇష్పడు మీ రిద్దరున్న ఏకీభవించి, చురుకుగా సాగుకిటుకులు గపించి, లాభం పొందుతున్నారని విని చాలా సంతోషిస్తున్నాను.

గు—తమదయ ఉండాలిగాని, మాకేం లోటు బాబు గారూ.

బల—నీవు కోరిన సలహాను గురించి, ఆలోచించి నాను. వసతు లన్నీ బాగున్నవి. జలం సమృద్ధిగా ఉన్నది నూతిలో. తోటవ్యవసాయమునకు తగినవిస్తీర్ణము బాగున్నది. అయితే, ఇంజను నీయంతట నీవే నడుపుకుందికి కొంత తరి ఫీదు కావలసియున్నది. నీవు స్వయంగా పట్నం వెళ్లి ఇంజనీయరింగుకంపెనీలో దాని సంగతి అనగా, దానిని నడిపించే మార్గములు నేర్చుకుంటావా? లేక కంపెనీ డ్రైవరును కొన్నాళ్లవరకు ఉంచుకొని మెల్లిగా ఇక్కడే నువ్వే నేర్చుకుంటావా? ఆలోచించి నాకు గోపరాజుగారిద్వారా తెలియజేయ్యి.

గు—చిత్తం బాబుగారు, తమసెల వెల్మూర్ తేలలాగే. గాని ఇంజనుకు సొమ్ము వాయిదాలలో కట్టుకొనే యేర్పాటు చేసిపెట్ట మని ప్రార్థిస్తున్నాము.

బల—కంపెనీవారి నడిగి తప్పకుండా సాధ్యమైనంత వరకు ఏర్పాట్లు చేస్తాను. దాని కేమి గాని తమ్మయ్యా, గురప్ప మీ కింకొకసూచన కూడా చేయా లని ఉన్నది. గోపరాజుగారు చెప్పేఉంటారు మీతో. ఇక రెండుమాసములలో, (అనగా కొత్తమావాస్యకు) మన గ్రామములో ఒక

వ్యవసాయప్రదర్శనము స్థాపించి, డైరెక్టరువారినికూడా ఆహ్వానించాలని నిశ్చయించుకున్నాను. చుట్టుపక్కల రయితులందరున్న వచ్చి కొత్తవిషయాలు నేర్చుకోవడమునకు అవకాశము లెక్కువగా ఉంటాయి. మన నాలుగుజిల్లాలలోనుపండే పంట లన్నింటినీ, రకములవారీగా చూపవలసి యుంటుంది. గనక మీభూములలోవి నమూనాలు జాగ్రత్తచేయించి స్వయముగా హెచ్చరిస్తున్నాను. ప్రదర్శనముజయప్రదముగా చేయుటకు మీరు సహాయపడాలి.

గు—తమరు సెలవిస్తే, దానిలో తిరుగుంటుందా బాబుగారు! తప్పకుండా తమమాటమీద నడుచుకుంటాము.

త—మరేమండి, మాగురప్పతో పాటే నేనూ నండి అయ్యా.

బల—(గోపరాజుతో) అయ్యా, మనము ప్రదర్శనపు మోటారులను ఇక్కడకు రప్పించి నూతనాంశము లేవైనను కనిపెట్టినయెడల వాని తబిశీళ్లు పంపమని కోయంబత్తూరు వ్రాదాము. కొత్తప్రదర్శనావటములు తయారగుతున్నవా?

గో—చిత్తం. తమ సెలవుప్రకారం జరుగుతున్నవి, పను లన్నీ.

బల—నేను వెళ్లవలసి ఉన్నది పట్నం, ఈ ర గంటలరైలులో. మీరు ఇప్పుడు నాతో రానక్కరలేదు. ఇక్క

డనేయుండి, వారి ఇంజను ఉంచుటకు కట్టవలసినగదికి కావలసిన సామగ్గులు, వారి కెరుకపరచండి. వారినిశ్చితాభిప్రాయమునాకు తెలియజేయండి, సావకాశము చూసుకొని.

గో—తమరిని దిగబెడుదామనుకున్నాను గాని, తమ ఆజ్ఞానసారముగా ఇక్కడనేయుందును; నాకు సెలవా? నమస్కారములు.

తమ్మయ్య, గురప్ప—దండాలండి, బాబుగారు. (అని కూడా వెళ్లబోదురు.)

బల—ఉండండోయ్. నాకేమీ లాంఛనాలక్కరలేదు.

(బలరామమూర్తిగారు, బంట్లోతు నిష్క్రమింతురు)

గో—విన్నారా, పెద్దపంతులుగారి ఉద్దేశాలు. ఇంజను గదికిష్టానువ్రాసి, అందుకయేసాముగురించి రేపు తెలియజేస్తాను.

గు—తమరింతేందుందంటే, అంతా పెట్టుకుంటాము మనవ్రాళ్లో మనమే మొదటి ఇంజను పెట్టాలి.

గో—సరే, గాని, పెద్దడై రెక్కరుగారి పూరొచ్చిరా; కోటలో పాగా వేసేమన్నమాటే.

త—బాబూ, మీరుండగా, మాకేంకొదవ? వెయ్యేళ్లకీ. మీరు, మీడిపార్టువాళ్లందరూ, సల్లగుండాలి, దేముడిదయవల్ల.

గో—మాలో నేముందోయ్, నీఅజ్ఞానంగాని. మన రయితులు నలుగురూ కలిసి పూనుకుంటే. మనము సాధించ

లేనటువంటిపనే లేదన్నమాట. ఈలాటి ప్రదర్శనాలు అనగా ఎంత? కాని, మీరు నలుగురున్న నడుము కట్టుకోకపోతే మాడిపాట్లుమెంటున్నా, మిగిలిన ప్రజోపకారశాఖలైనటువంటి సహకార, ఆరోగ్యశాఖను ఎంతప్రచారము చేసిననూ ఏప్రయోజనముంటుందో చెప్ప. గనుక మనరైతాంగమున కందరికీ జయమగుగాక! తద్వారా హిందూదేశం సకలసంపదలతోనూ వర్ధిల్లుగాక!

అందరు— (మంగళం-పాట)

మంగళంబు-మంగళమూ-మంగళ మనరే.

మంగళము, రై-తాంగమున క-భంగురంబుగా. మం.

కాలమానము-కాల్వనీరు-గ్రాలుచుండగా

పాడిపంటలు-వన్నెగల్గి-వరలుగావుతన్.

మిరపతోటలు-చెరుకుతోట-లరటితోటలూ

ప్రత్తిచేలు-పణముగూర్చు-పంటలు పండున్.

శాస్త్రులు కృషి-శాఖవారు-సంపదలను, వ

ర్ధిల్లజేతురు-దిట్టరై-తీక్షణంబుగా.

కాపులెల్ల-కలసిమెలసి-ఖ్యాతిగాంచగా

దేశమంత-దివ్యమైన-శేజమొందునూ.

చెలువుమీర-చిన్నికృష్ణా! చేల, పశువులన్

గావుమయ్య-కరుణతోడ-కరముమోడ్చి దే. నుం.

(తెర వ్రాలును)

సమాప్తము.

